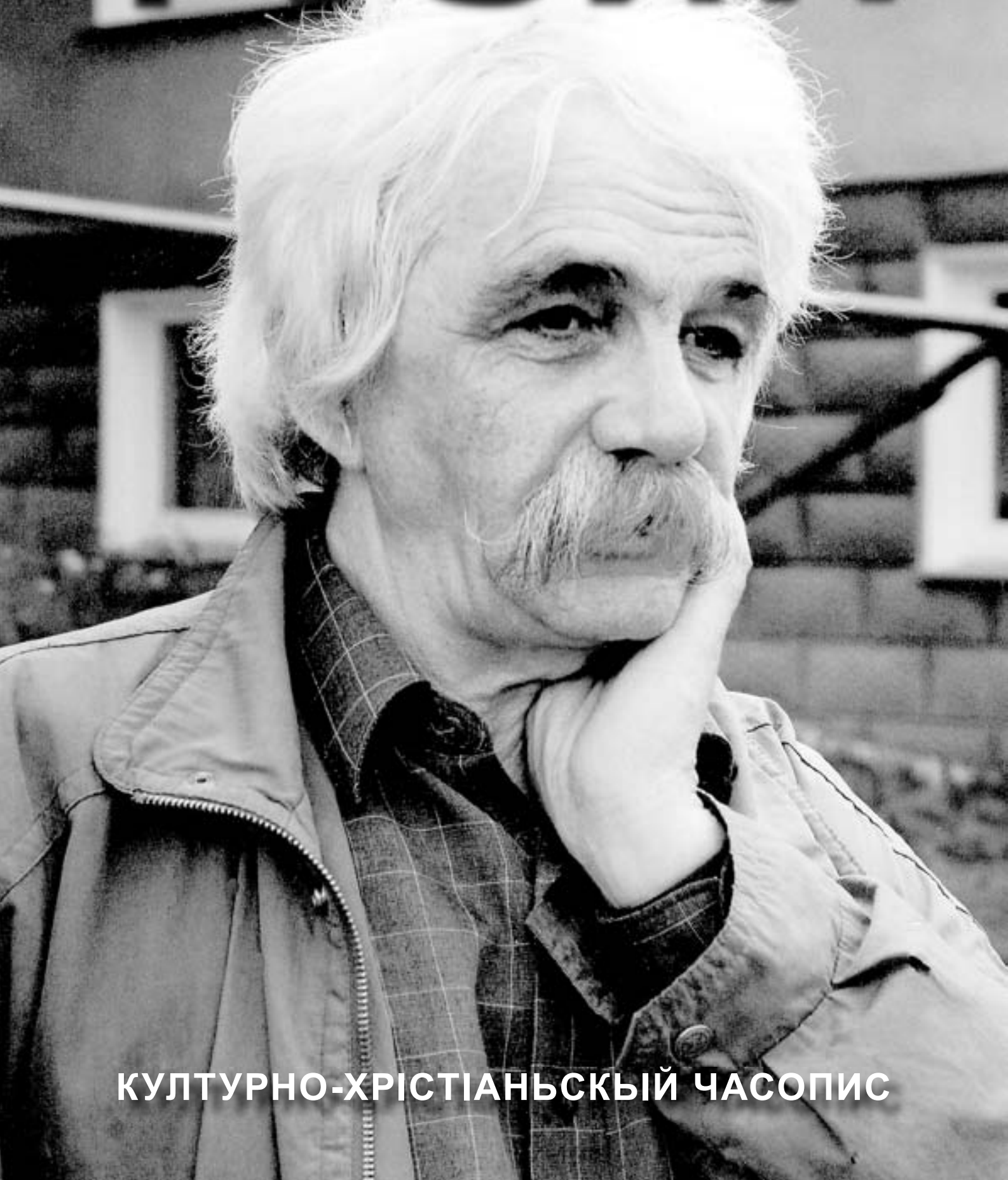


ЦІНА 36 КОРУН

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XVII, č. 3 / 2007

РУСИН



КУЛТУРНО-ХРІСТІАНЬСКИЙ ЧАСОПИС



К дакотрым аспектам функціонування русиньского списовного языка у освітнім системі Словачії (2.)

(Зачаток в ч. 2/2007.)

Выслідкы сондованя указали, же в 47 селах і містах у 57 ОШ інтерес о навчання русиньского языка мало 582 школярів. З того выходила потреба тісної кооперації Міністерства школства СР зо школьскыма урядами при гляданю реальных можностей заведжіня русиньского языка до ОШ. З тым цілём 12. юна 1996 р. в Бардієві была робоча стріча, заміряна на рішіння організачных і педагогічных проблемів заведжіня предмету русиньский язык і література до ОШ. Выходячі з нерівномірного россіяня школярів у селах і в ОШ, были договорены такы критерії:

а) завести предмет русиньский язык і література лем на першый ступінь ОШ, про який уж

были выданы і приготовлены учебники² на окре-
мых школьских урядах;

б) створити класу з єдного річника школярів або інтегровану групу з клас І. ступня, в яких мало быти мінімально по 6 школярів;

в) кінцём авґуста або початком септембра (1996) зорганізувати одборно-методічний семінар про учителів, котры мають інтерес учіти предмет русиньский язык і література.

На основі таких критерій, і по попередніх сондованях, як і по виробліню основных школьских документів, было реалне в школьскім році 1997/98 завести предмет русиньский язык і література до 12 основных школ в пятёх окресах северовыходного Словеньска (позерай слідуючу таблічку):

Окресы	Гуменне	Міджілабірці	Свідник	Стара Любовня	Вранов над. Топлєв
ОШ	Збой	Ул. Коменьского	Ул. 8. мая	Ул. Коменьского	Руська Поруба
		Ул. Духновічова	Ладомірова	Ул. Левоцька	
			Гавай	Ул. Штурова	
				Шаріськы Дравці	
				Чірч	

Але практичне рішіння проблему в реальности не было аж такє успішне як сіґналізовало сондованя з р. 1996, затоже навчання русиньского языка в шк. р. 1997/98 ся зачало лем у штирёх ОШ³ – в Міджілабірцях і в Свіднику, а прямо корешповодовало з выслідками культурно-освітної роботи народностно-культурной організації Русиньска оброда в тых регіонах, котра ту мала свою вызначну членську базу. Анґажованость її окремых членів была вирішална як при зроді далшых шестёх ОШ і єдной гімназії (в Міджілабірцях) з навчанём русиньского языка, так і високошкольської інституції – Інституту народностных штудій і чуждих языків на Пряшівській університеті з Одділі-

нём русиньского языка і культуры (1999). Дякуючі тому, в шк. р. 2004/2005 ся предмет русиньский язык і література учів у 9 основных школах як неповинный предмет а в 1 ОШ (Шаріський Щавник) як повинный, у 1 гімназії як неповинный, а як росшырююча форма штудія у Пряшівській університеті (позерай слідуючу таблічку). Што ся тыкать чісла школярів і штудентів, котры ходили на години русиньского языка, подля офіціальной Справы Методічно-педагогічного центра в Пряшові їх в р. 2003 році было „коло півтісячкы“ (Suchý, 2003).

**Став навчання русиньского языка в школь-
скім році 2004/2005:**

Окресы	Міджілабірці	Снина	Свідник	Стропків	Пряшів
Основны школы	Ул. Духновічова, Ул. Коменьского, Радвань над Лабірцём	Ул. 1. мая, Пчолине, Стацін	ЦОШ св.Юрія, ІІ. ОШ, Шаріський Щавник	Колбівці	
Середні школы	Гімназія в Меджілабірцях				
Высокі школы					Пряшівска універзіта

Што ся тыкать росшырёваня сіти школ з навчанём русиньского языка, в сучасности сьме

свідками скоріше стаґнації або в гіршім припадї редукції чісла ОШ з навчанём русиньского языка.

В шк. р. 2006/2007 евідуєме уж лем 8 основных школ, де ся реалізує таке навчання, што значить, же дошло і к визначному зменшіню чісла школярів, котры ся учать русиньскый язык ці уж у формі неповинного предмету або лем кружка, што поважуєме за єдно з визначных різік при утримованю сучасного ставу. В послїдніх роках ся навчання русиньского языка перестало реалізовати в двох ОШ (на ул. 1. мая в Снинї і на II. ОШ у Свіднику) – з технічных причін (делемітація школы або редукація повинностей учителя наслідком

економічных причін), а в єдиній середній школі, в гімназії в Міджілабірцях, проблем настав, якбач, наслідком абсенції кваліфікованого педагога. На Словеньску дотеперь не суть школы з навчальным русиньскым языком, а то наперек тому, же педагогічны документи і про такий тіп школы МШ СР схвалило і суть платны.

В табличковім перегляді навчання русиньского языка в шк. р. 2006/2007 вызерало так:

П.ч.	Школа	Учителі русиньского языка	Число школярів	Форма навчання
1.	ОШ Стацін	Мгр. Каміла Гудакова	I.ст. – 6 II. ст. – 8	Неповинный предмет
2.	ОШ Радвань над Лабірцём	Мгр. Марек Гай	I. ст. – 20 II. ст. – 18	Непов. пр. Кружок
3.	ОШ Пчолине	Мгр. Власта Мороховічова	I. ст. – 8	Кружок
4.	ОШ Колбівці	Мгр. Гелена Антошова	II. ст. – 15	Непов. пр.
5.	Церковна ОШ св. Юрія, Свідник	Мгр. Мілош Стрончек	I. ст. – 10	Непов. пр.
6.	ОШ Духновічова, Міжілабірці	Мгр. Анна Мігалёвова	I. ст. – 9	Непов. пр.
7.	ОШ Коменського, Міджілабірці	Мгр. Івета Мелничакова	I. ст. – 33 II. ст. – 13	Непов. пр. Непов. пр.
8.	ОШ Шаріський Щавник	Мгр. Марія Бакова, Мгр. Моніка Сакарова	I. ст. – 23 II. ст. – 35	Повин. пр. Кружок
Довєдна	8 основных школ	9 учителів	198 школярів	

Подля штатістики, в шк. р. 2006/2007 ся в Словації русиньскый язык учіло 198 школярів. Кідь уведжену штатістику порівнаме зо Справов Методічно-педагогічного центра в Пряшові з 2003 року (Suchý, 2003), так в шк. р. 2006/2007 є евідентне зменшіня чісла школярів, котры ходять на будь-яку форму навчання русиньского языка, мінімально о 50%. Тот факт викликає много вопросов о перспективі народностного школства Русинів на Словеньску, кідь в общім о такім у даній ситуації ся дасть говорити, але тым і о утриманю Русинів як етніка. **Їх вирішінєм бы ся мали занимати, подля нас, в першім ряді русиньскы народностны організації, котрых є на Словеньску в сучасности зареєстрованых 15, у сполупраці з МШ СР.** Но як видно з характеру предкладаных проєктів русиньских організацій до грантового сістему МК СР, **тоты організації як кібы сі дану ситуацію не усвідомлєвали, затоже у своїй роботі уж довго преферують** (а главно перша з них – Русиньска оброда) **як правило фолклорны акції⁴, котры, подля выслідків уведжєных в школьских штатістиках, мають лем мінімальный, кідь не нуловый, вплив на народно-усвідомлюючий процес того етніка, який, подля нас, без екзистенції фунгуючого русиньского народностного школства не є можный.**

Найчастішим проблемом, котрый навчання предмету русиньскый язык і література у Словації од самого початку спроваджать, **є недостаток кваліфікованых учителів**, затоже аж в шк. р. 2003/2004 в дакотрых школах зачали учіти першы абсолвенты Пряшівской універзیتی з апробацій про русиньскый язык. Іде о абсолвентів тзв. росшыреной форми штудія, главно штудійного одбору Учїтельство про I. ступїнь ОШ Педагогічної факулты в Пряшові, котра в рамках той універзیتی ся реалізовала од академічного року 1999/2000 до р. 2006/2007, кідь тоту форму штудія закінчила штатніцїв (22. мая 2007) послїдня штудентка (Мгр. Ярміла Мікова зо Стаціна, окр. Снина). В тім самім академічнім році Пряшівска універзіта зачала реалізовати нову, бакалярську форму акредітованого штудійного програму русиньскый язык і література в комбінації з 12 іншыма штудійныма програмами⁵ в рамках одбору Учїтельство академічных предметів. За добрых условій дало бы ся чекати, же першы кваліфікованы педагогове про предмет русиньскый язык і література на II. ступню ОШ і в середніх школах наступлять до педагогічної практики аж в шк. р. 2011/2012. Кідь, самособов, штуденты бакалярского штудія вирішать абсолвовати ай магістерський штудійный програм, котрый в тых днях Інштїтут регіональных і народностных штудій ПУ

приготував на акредитацію. Споминана некваліфікованість, главно учителів ОШ, котры проявили інтерес о навчання предмету русинський язык і література, ся дотепер рішала, а так то, якбач, буде і в слідуючих роках, організованём вакаційных курзів русинського языка про учителів основных і середніх школ, главными організаторами котрых были Штатный педагогічний устав у Братіславі і Методічно-педагогічний центр в Пряшові. Препокладаме, же од акад. р. 2008/2009, по конечнім дорішню легістлативных условий екстерного штудія на Словеньску, сучасны учителі русинського языка сі на Пряшівській універзиті будуть мочи росшырити свою дотеперішню апробацію, і так роздобыти бакаларський ці пізніше і магістерський диплом ай про предмет русинський язык і література у екстерній формі штудія.

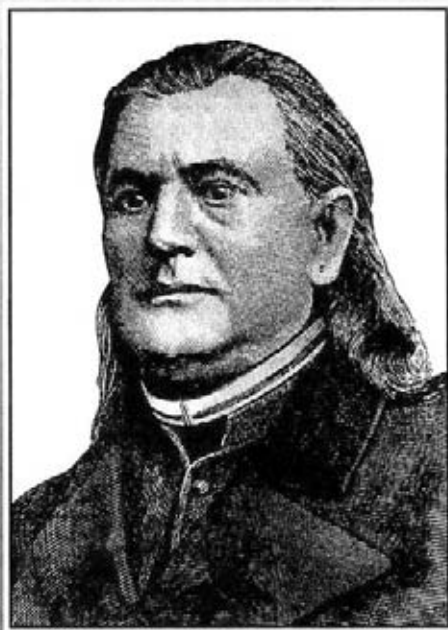
Сумарізучі, можеме конштатовати, же **русинський материнський язык, в порівнянню з далшыма предметами в школьській системі Словачії, має на сучаснім ступню реалізації в школі лем периферну позицію.** Зато, в інтересі утримання того меншинового языка **є важне**, абы ся у практиці змінив к něму приступ і **жебы з неповинного предмету ся став повинный в школах в регіонах, де мінімально 20% людей ся голосить к русинській народности, респ. к материнському русинському языку.**

Тот ціль ся дасть досягнути лем путём ціленої і систематічної культурно-освітної роботи міджі родічами школярів, котру бы мали організувати, главно русиньскы організації, зато бо таку зміну подля *Концепції школованя дітей жытелів Словеньской републіки русиньской народности* (1996) можуть ініціювати лем родічі, котры в

сучасности з розлічных причін у своїх дітей преферують навчання чужіх языків. Релевантнов причінов такого ставу є, наісто, абсенція традиції навчання русиньского языка, яку запричінила вышше 40-річна політика минулого тоталітного режиму, який не узнавав Русинів за самостатну народность а їх материнський русинський язык за самостатный язык. В тім часі асиміляція з маєрїтним етніком здобыла такы величіны, же не сьме сі істы, ці ай при єднотнім поступі вшыткых 15 русиньскых організацій ся дасть заставити. **Надіїв**

і мотивацій про Русинів у сполупраці із штатными органами – може быти підвишене чісло Русинів, але, главно особ з материнським языком русиньским.

Лемже про основну зміну в школстві Русинів, подля нас, є важна в першій ряді зміна думаня лідрів русиньскых організацій, або, ліпше повіджене, выміна лідрів, які сі не усвідомують неприязну ситуацію і не роблять ніч про єй зліпшіня. Зато вірїме, же то не была лем нагода, кідь в р. 2005 в друкованых органах Русинів у Словачії ся серьёзно зачав настолювати вопрос лідра і програму русиньского руху, тіпичный скоріше про початочны штадії формованя національных рухів, але, якбач представляючій сучасный важный проблем з оглядом на перспективу Русинів. Треба повісти, же про перспективу Русинів будуть релевантны выслідкы рішіня того



РУСИНСКИЙ ЯЗЫК

про 1. – 4. класу середніх школ із навчальным русиньским языком і з навчанём русиньского языка

• Найновшым русиньским учебником на Словеньску, котрый вышов тісно перед 3. Міджінародным конгресом русиньского языка у Кракові, є *Русинський язык про 1. – 4. класы середніх школ із навчальным русиньским языком і з навчанём русиньского языка* реномованых авторів, научно-педагогічных працівників Одділіня русиньского языка і культури Інституту регіональных і народностных штудій Пряшівської універзити – доц. ПеДр. Василя Ябура, к. н., і ПеДр. Анны Плішковой, ПеД. єто 80. публікація приправлена перед тым редакціов, теперь обчаньскым здружінём під назвов *Русин і Народны новинки*, (Пряшів, септембер 2007).

вопросу і їх позітивне одбитя до области школства.

Заведжіня предмету русинський язык і література до сістему освіти СР перед 10 роками было выкликане потребов заставління процесу однароднёваня Русинів і жадостями родічів. Але **в сучасности є найважніше роздумувати над**

ёго перспектив, а тым ай над перспектив цілого етніка. На основі дотеперішніх скусеностей можемо повісти, же **тота – перспектива – є в переважній мірі залежна од уровни ефективности культурно-освітной работы народностных організацій, котра од р. 2004 фунгує лем на доброволній базі.** В сучасности Русини в Словакії не мають в рамках народностных організацій ани єдного плаченого, а то значить ани професіонального робітника, котрый бы був відповідний за реалізацію задач у сфері народностой культуры. Штат тоту роботу охаблять на плечах народностных обчанських здружін, котрым через Міністерство культуры СР, подля нас, несистемовым способом, приділять фінанції пріорітно на живу культуру, справила на фолклорны фестивали, яки хочь на розвой національной свідомости Русинів не мають важніший вплив, але на них, главно Русиньска оброда, жадать і дістає од штату каждорічно найбівшы фінанції. Окрем того, у р. 2004 МК СР зрушыло будь-яку можливість професіоналізації роботи, а то як в области розвоя живої культуры, так і при видаваню періодичной преси. Наслідком того культурно-освітна работа народностных організацій ся переносить на плечі добровольників в постаktivнім віці, т. є. каждым роком ся веце дістає на уровень аматорізму, а при далшых рєштрікціях може занедовго цалком зникнути, рєсп. єй вплив на розвой національний свідомости Русинів ся змінімалізує до найменшой можной міры. Днесь є яснє, же така позиція МК СР к меншиновій культурі важно пошкоджує ай наповнєваня *Концепції школованя дітей жителів Словенської рєспубліки русиньской народности.* Выходячі з повідженого, думаємо сі, же ту є потрібна добра перевязаность і систематичность работы окремых міністерств, партіципуючих на реалізації прав етнічных меншин у Словакії, беручі притім до увагы в першім ряді потреби, пріоріты і шпєціфічности каждой з них.

Наконець бы сьме хотіли згорнути пріоріты русиньской етнічной меншини у виховно-освітнім системі Словенської рєспубліки, на котры вказала ай перша робоча стріча русиньских учителів 12. децембра 2006 року в Радвани над Лабірцєм (окр. Міджілабірці):

1. **Треба у практиці рєшпектовати пріяту Концепцію школованя дітей жителів Словенської рєспубліки русиньской народности (1996).**
2. **Операючи ся о тоту Концепцію, треба зачінати з виховно-освітнім процесом в материньскім русиньскім языку уж од материньских школ, то значить, в селах, де переважно ся говорить по русиньскы, офіційно**

ално треба декларовати материньскы школы з виховным языком русиньскым.

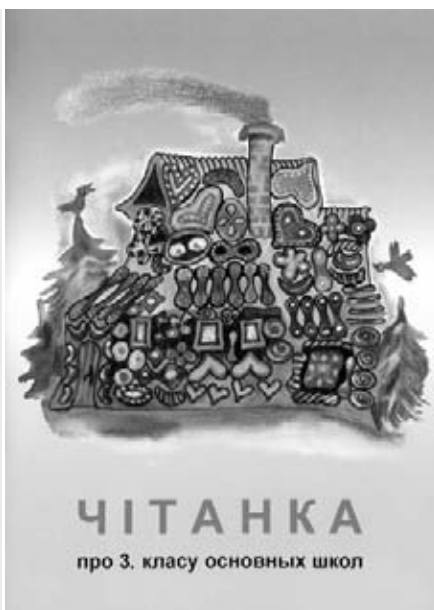
3. **Выходячі з пункту 2, тримлєме за важнє зачати з виховов педагогів про материньскы школы з виховным языком русиньскым. Концепція передусловлює створіня клас у середніх педагогічных школах в Пряшівскім краю з навчанєм русиньского языка.**
4. **Потрібна є трансформація основных і середніх школ з навчанєм (s vyučováním) русиньского языка на школы з навчалным (s vyučovacím) русиньскым языком.**
5. **В інтересі утриманя русиньского языка і зліпшіня уровни ёго навчаня є важнє, абы ся в практиці к нєму змінив приступ і жебы з неповідного предмету ся зарядив до категорії навчаня материньского языка як повідного предмета в школах в рєгіонах, де жыє мінімално 20% Русинів. (Сучасна словенська лєгіслатива то доволять.)**
6. **Беручі до увагы тот факт, же в школах учать предмет русиньскый язык і культура переважно некваліфікованы про тот предмет педагогове, треба выдавати в Народных новинках методічний додаток про школы і учителів (позн. авт. – такий проект був запропонований МШ СР іщі в 2003 році, але доднесь ся не реалізовав, бо не був схвалєний).**
7. **В інтересі пєстованя позітивного одношіня к материньскому русиньскому языку у дітей жителів Словенської рєспубліки русиньской народности і як додаток в рамках ёго навчаня є так само важнє зачати выдавати і фінанчно підпоровати з боку МШ СР часопис про діти і молодеж в русиньскім языку (Позн. авт. – Проект на такий часопис під назвов *Русалка* був запропонований іщі в 1999 році наперед Міністерству школства СР, а в 2001 р. Міністерству культуры СР, але дотеперь ся про несхваління не реалізовав).**
8. **В інтересі утриманя материньского языка Русинів на Словенську є про тоту меншину важнє росшырєвати чісло школ із навчанєм і з навчалным русиньскым языком, што собі выжадує персоналне і фінанчне покриття організаційной работы.**
9. **В рамках високой школы є потребнє, абы ся чім скоріше зачав реалізовати попри бакалярскім тыж магістерський штудійный програм русиньскый язык і література в денній і в екстерній формі, і жебы ся виховлєвали кваліфікованы педагогове про основны і середні школы з навчанєм русиньского языка і з навчалным русиньскым языком.**
10. **При такой роботі ся выжадує перевязана і систематична кооперація Міністерства школства СР і Міністерства культуры СР, партіципуючих на реалізації прав жителів русиньской етнічной меншини в Словакії, беручі до увагы потреби, пріоріты і шпєціфічности сучасного розвоя Русинів.**

Позначкы:

- В 1994 році у видавельстві Русиньской обро-ды в Пряшові были виданы учебники: *Букварь про русиньскы діти* (автор Ян Гриб), *Чітанка про русиньскы діти* (автор Ян Гриб), *Правила русиньского правопису* (Василь Ябур), *Орфографічний словник русиньского языка* (Юрій Панько і кол.) і *Словник лінгвістичных термінів* (Ю. Панько).
- В Міджілабірськім окресі ся в шк. р. 1997/98 зачав учіти русиньскый язык в Основній школі на ул. Коменського і в ОШ на ул. Духновічовій, в окресі Свідник – у Церковній основній школі св. Юрія і в II. ОШ на ул. арм. ген. Людвіка Свободы.
- Источник: <http://registerkultury.gov.sk/granty20-07/statistiky verejne.php>
- На Пряшівській університі од академічного року 2006/2007 мож штудувати бакаларьскый студійный програм Русиньскый язык і література з руським языком і літературов, німецьким языком і літературов, історіов на філософічній факулті; з англійським языком і літературов, біологіов, географіов, музичнов і витварнов виховов на факулті гуманітних і природных наук; з тілеснов виховов на факулті шпорту, і з релігійнов виховов на обидвох теологічних факултах ПУ – грекокатолицькій і православній.
- Вынос Міністерства културы СР з 29. апріля 2004 ч. МК-480/2004-1 о даваню дотацій організаціям, котры суть в справі Міністерства културы Словеньской републіки.

Література:

- Ripka, I.: *Jazykové práva národnostných menšín na Slovensku*. In: *Človek a spoločnosť III-2000-1*, ..., www.saske.sk/cas/1-2000.
- Lipinský, J.: *Sebareflexia postavenia a vývoja Rusínov na Slovensku. Niektoré výsledky etnosociologického výskumu na severovýchodnom Slovensku v roku 2002*. Prešov 2002.
- Ванат, І., Ричалка, М., Чума, А.: *До питань післявоєнного розвитку сучасного стану та перспектив українського шкільництва в Словаччині*. Додаток до газети *Нове життя*, №. 40. Пряшів 1992.
- Magocsi, P. R., ed.: *A new Slavic Language is born. The Rusyn Literary Language of Slovakia. / Zrodil sa nový slovanský jazyk. Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku*. New York 1996.
- Stanovisko k národnostnému školstvu*. Rusínska obroda Medzilaborce. Zasláné Úradu vlády SR 15. 8. 1990.
- Jabur, V.: *Koncepcia vyučovania rusínskeho jazyka ako materinského na základných školách s vyučovaním rusínskeho jazyka*. Štátny pedagogický ústav Bratislava, detašované pracovisko v Prešove, Prešov 1996.
- Koncepcia vzdelávania detí občanov Slovenskej republiky rusínskej národnosti*. Ministerstvo školstva SR, Bratislava 1996.
- Suchý, Š.: *Stav učebného predmetu rusínsky jazyk a literatúra v školách s vyučovaním rusínskeho jazyka k termínu 31. 12. 2003*. Správa Metodicko-pedagogického centra, Prešov 2003.



• В августі 2007 вышли у Пряшові на Словеньску три новы учебники про 3. класу основних школ із навчанєм русиньского языка і з навчалным русиньським языком, а то Русиньскый язык і Чітанка автора векишины русиньских учебників про ОШ по році 1989 – Яна Гриба, і Робочій зошит із русиньского языка нового автора (минулого року був першыраз автором Робочого зошита про 2. класу ОШ), єдного з першых двоох абсолвентів росшыреной форми штудія русиньского языка на Педагогічній факулті Пряшівской універзиты, теперь учітеля русиньского языка в ОШ у Радвані над Лабірцём – Мгр. Марек Гая.

ПгДр. Андрій РАТИЦЯ, Петро УДИЧ

3 історії і сучасности БІЛОВЕЖЫ

(Не патрime мы – Біловежчане, як ся говорить, міджі „худобных прибузных“ ани з погляду історії наших предків і вшиткого, што творить історичный і сучасный колоріт села і ёго жытелів.)

Село Біловежа ся находить 10 кілометрів на северовыход од Бардіова в Низких Бескідах, в долині потічка, котрый ся вливать до рікы Топля. Ёй сусідніма селами суть Гажлин, Шаріське Чорне, Андрієва, Бардіовска Нова Вес, Комарів і Грабовець. Єдным з найвекших проблемів сучасности є велика незаместнаность в селі, котра досягує аж 40 – 50 процент. Многы Біловежчане роблять за границями – в Німецьку, Голандську, Англії, Америці, Словінську, Ірську, но главно в сусідніх Чехах.

3 давной минулости регіону

О найстаршій періоді жывота наших предків ся дознаваме лем з археологічных выкопавок. Тоты вказують, же першы людє в нашій регіоні (поводя Топлі) ся обявляють в палеоліті (старша доба камінна – выше 15 000 років). Свідчать о тім дакотры камінны артефакты, з котрых найвызначнішым є дотеперь торзо роговцевої чепелі з недалекого Комарова.

Далшый період правікой історії – то суть гробны могылы із културов шнуровой керамікы, котры ся доховали в гробінях гор по пастырсько-рольницькім жытельстві. Третім, дотеперь дослідженим періодом в історичнім розвитку пагоркатины в области Топлі є молодша доба бронзова, до котрой належать помірно богаты бронзовы артефакты. Тоты походять з Гажлина, часточно і з Біловежы – нашов їх в р. 1955 жытель Гажлина Ян Гріц на Біловезькім верьху, на краю зароснутой меджі. Вшиткы артефакты (торзо меча, лук, топір з туляйков, нарамкы і под.) были поскладаны в глиняній судині. Історіци зарядили тоты артефакты до періоду пізньої doby бронзовой. Богаты історичны артефакты ся нашли і в сусіднім Комарові а тыж в Біловежі. Ту у р. 1950 нашли при ламаню каміня бронзовый депот, в котрім были два енакы топоромолоты, топір з туляйков і вушком і розлічны оздобы. Єден із топоромолотів здобыв музейный працівник з

Бардіова Т. Вайс од находці Юрка Юрча про музей в Пряшові. Місто найджіня того артефакту є на густо зароснутом Верьху (званий і Ставлинєць, кота 409), 15 – 20 метрів над путём, котра веде до Біловежы, приблизительно 825 метрів од роспутя. З вышшеуведженого vyplивать, же долина рікы Топлі была найфреквентованіша у фазі молодшой doby бронзовой. Найджіня суть з помірно куртого



• Обалка брожуры выданой к 650. роковинам од першой писмовій інформації о русиньскім селі Біловежа, Бардіовского окресу (Бардіов, 2005).

часового періоду (од 13. до 10. ст. перед нашов еров), но тот є якраз вершинов бронзовой індустрії. Потім наступила желізна доба.

З нашого погляду вызначным періодом є період перших слідів славяньского засеління нашого краю – регіону, котрый ся став частёв Шаріського комітату (столиці). То уж є хрістіаньска доба, період заселёваня і взнику перших сел, міджі нима і Біловежы.

Наш регіон ся став граничным пасом міджі Угорьском і Польском і бив масовіше заселёванный осадниками в 12. – 14. ст. Тогды ся главно в севернім Шарішу усаляшыло і польске, але і перше русиньске жытельство. Перевладало, правда, словеньске, но ани русиньского не было мало. Свідчіть

о тім і факт, же в р. 1514 на панстві Маковіця было 28 словеньских і 20 русиньских осад. Знамый є факт, же Арпадовці (кралёвський род в Угорьску, днешнім Мадярьску і на Словеньску) будовали опевніня, стражны башты, жебы хранили територію на север росшырюючого ся Угорьского кралёвства. Може, в павучині тых історичных подій можеме глядати і генезу назвы села Біловежа.

Поступно, од 13., но главно в 14. ст. vznikали в Шаріській жупі новы усілости поставлены на закупнім праві. Імпульзы на їх заснованя давала шляхта – властники панств. Новых оселенців приводжали звичайно міщане, котры ся подля писомного документу з властниками земель ставали шолтісами (в днешнім розуміню якымаś старостами) в новых селах. До того періоду ся рядить і взник села Біловежа, котре належало панству Маковіця і было од початку русиньскім селом з жытелями – Русинами (Rutheni, Ruthenus).

Взник Біловежы

Село Біловежа патрить міджі найстаршы в околиці. Перша писана памятка о Біловежі є з 28. юна 1355. Тогды Ягерьска капітула з повіріня крала Людовіта І. потвердила выділіня маєтку панства Смілно про землевластників Текулівців. Маєтковов сочастёв панства была і Біловежа. Є лем логічне, же село єствує вєще років як уведжених 650 од першой писомной справы.

Взник Біловежы предпкладаме в другій четвєртині 14. ст. Выбудовали ёй осадници на закупнім праві із шолтісами. О тім, як конкретне село vznikло, нїт доложених документів. Стрітили сьме ся з тверджінём, же уж в 12. ст. Біловежа єствовала, бо в р. 1242 на село „напали Татары і цалком го знищили“.

Писомны жрідла од 14. ст. уведять наше село переважно в правописных обмінах словеньской назвы Біловежа. У р. 1355 то была назва Belawesa, 1492 – Belawesa, 1736 – Belovescha, 1808 – Belo-

wese, кінцем 19. ст. і зачатком 20. ст. суть евідовані дві назви – мадярська – *Belavezsa* і русинська – Біловежа. Бесспорно, мотивом на vznik назви була „біла вежа“. Могла то бути стражна вежа в пограниччю – в 11. і 12. ст., респ., як уводить історик Фердинанд Улічний – мурована вежа бенедиктинського кляштора, подля котрого дістала назву і тота долина. Єствує і далша версія назви села, а то подля поменования білої вежі на церкві. Правда, ані тото походження не є затля правоплатно доказане, але є найправдоподобніше. Вірогодним фактом є главно тото, же назва села Біловежа походить з поменования двох слов – біла і вежа. А тото є главно. Біловежа ся дале споминать в листинах краля Жігмунда з років 1414 і 1416, котрыма подтверджує Чудардовіч як властників маєтків панства Маковіця а потім в суписі сел Шариськой століці з р. 1427. В тім році была Біловежа зданена од 24. або 28. підданських усілостей, также была в тім часі середнє великим селом маковіцького панства. Друге жрідло уводить, же в р. 1427 было село маєтком родини Чударовой і мало 29 „ореків“. Далший факт уводить *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku*, де ся пише, же в р. 1427 село мало 52 порт. В сусіднім Гажлині были ґаздівскы усілости зданены од 77. порт, также Гажлин доведна з Куримов (102 усілостей) належав ку найвекшым селам верхнёго Шаріша. Векшына навколишніх сел належала міджі середнє великы і меншы села.

В другій половині 15. ст. векшына жытелів з Біловежі одышла, бо в р. 1492 ту были лем три ґаздівства. По трёх ґаздівствах іщі зістали порожні хыжы, а 20 господарств лем недавно жытелі цалком зохабили – уводить архівный матеріал. Наісто то запричінило польске войско в р. 1472

В 1548 і 1567 роках были ґаздове зданены од 2,3 і 2,5 порты. У р. 1567 ту было єдно ґардівство на цілій і штирі ґаздівства на півусілости. В р. 1600 в селі было 10 підданських обшты. Правда, жыли ту і шолтиськы родини і жытелі фары.

Біловежа ся з упадку кінцем 15. і початком 16. ст. позбирала і тренд середнє великого просперуючого села сі уховала до днешніх днів. Свідчать о тім факты о числі жытелів і обшты в єд-

нотливых роках. Так наприклад, в р. 1787 мало село 75 обшты і 452 жытелів. У р. 1828 ту жыло 585 душ в 79 обштах, в роках 1869 – 551 жытелів, 1900 – 613, 1930 – 672 жытелів і 114 хыж, 1948 – 804 жытелів, 1970 – 972 жытелів і 211 хыж, в р. 1993 – 828 жытелів і 280 хыж, в р. 2000 – 792 жытелів а в р. 2005 – 803 жытелів і 295 хыж.

Будителі А. Духновіч і А. Павлович в Біловежі

До історії Біловежі ся записали і русиньскы народны будителі 19. ст. – А. Духновіч і А. Павлович. **Александр Духновіч** пережив у Біловежі повны штирі roky – од апріля 1834 до апріля 1838. „Непокірливого попа“ послав єпіскоп Тарковіч до „глухых сел“ Маковіці – Комлошы (днешня Хмельова) і Біловежі, де 3 roky не было священника. Были то найкрашшы roky єго жывота (мав тогды 31 років), правда одорваны од культурных центрів, roky прожыты в біді і самоті. Тот факт позначив і єго творчость, але на другім боці, прямый контакт з людьми дав му богату інспірацію про єго далшу творчость і вплинув на єго орьєнтацію – стати ся сыном свого народу, народным будителём.

Будучій будитель ся пересвідчив о тім, же є Русин і хоче быти вірным свому народу, знати єго тугы, веце ся анґажовати за достойный і людський живот. І зато вирішив писати родным языком (дотогды писав по мадярськы або по руськы). Правда, язык Русинів не знав так добрі, што было видно в єго творчости. Треба брати до увагы і факт, же зачінав, властно, од початку, не мав опору, приклады, не было літературы, книжок. Біловезький живот дав Духновічови матеріалы, темы, інспірацію на єго літературну творчость. В Біловежі написав, респ. zostавив свою рукописну збірку „*Privitatae cogitationes*“, котра ся складать з работ 20. і 30. років 19. ст. і вказує нам цілковый образ умельцкой творчости писателя, поета тых років. Переважає інтимна лірика, мотивы ласкы, самоты, але і темы обчаньскы, главно в послідній фазі жывота в Біловежі.

Правдоподобно в Біловежі написав, або холем плановав написати етноґрафічну роботу „**О народах Крайняньских**“. Духновіча поважаєме за основателя народной школы і першого народного учітеля. В Біловежі був

у першім ряді як священник, но попри тім учів дітей і dorosлых. В освіті видить єдну з путей, як выйти з біды і одсталости наших людей. Дітей учів у роднім языку, причім у мерьку мав і спознаваня основ польногосподарських работ і садоводства.

Заки Духновіч був до Біловежі приділений, **А. Павлович** ся сам дождавав у єпіскапа, жебы го призначив до Біловежі за священника. Жыв у Пряшові і не хотів піти учіти до вышшой ґімназії до Кошыць. Єпіскопови написав жадость, в котрій находиме і такую просьбу: „*Сего ради молю Преосвященство Ваше о приход біловезький*“. По такой просьбі доставать місце пароха в Біловежі, де приходить 5. юна 1851. Пережив ту довгы 13 років, потім одходить до Свідника. Хотів быти міджі людьми, служыти їм на пості простого священника. Якраз у Біловежі ся Павлович дефінітивно сформовав як народный будитель выразно гуманно заміряный, але дозрів і як педагоґ, священник, поет. В Біловежі написав свої вызначны віршы „*Уч ся моє дітя*“, „*Я сын Бескидів*“, „*Думкы маковіцькых красавиць*“, „*Я в Карпатськім краю руську мамку маю*“, але і цінну поему „*Став бідного селянина*“, найджену при оправі стріхы в біловезькій церкві. Сохранили ся тыж дві рукописны збірки поезій А. Павловича, а то в архіві О. Шлепецького, котрый ся интересовав о єго живот і творчость. Суть то збірки „*Песник сочиненый А. Павловичем біловезьким панотцем в пользу любимых школьских учебников в Біловежі 1858 года*“ і „*Думкы А. Павловича в Біловежі 1862 года*“. Павлович ся в Біловежі занимав і педагоґічновы работы. Споминать то у своїй автобіографії. У своїх творах боєвав проти алкоголізму, але і проти мадяризації і денаціоналізації Русинів.

Кошикарство і подомовый обход

Біловежчане ся до історії записали і як добры обходники – кошикарі. Подомовый обход мать в селі богату традицію і був доповнюючим жрідлом обжывы попри польногосподарських работы. Выробкы з прутя – кошыкы, опалкы дакотры Біловежчане доказали выробляти самы. **Томаш Катаник, Ґреґор Марчіньскый**, але

і други виробляли і кошики з лупленого прутя. Але главне было продаваня прутяного товару, котрый скуплєвали од кошикарів з Бардіова, Зборова, але і зо села Лацкова коло Старой Любовні, де ся výroба кошиків розмогла уж у 18. ст. Тоты виробкы продавали в Польску, Руську, Німецьку, Шведьску, на Балкані і в других европейских штатах. Інформації з років 1879 – 1880 досвідчують, же „з околиці Бардіова експортують кошики до Руська у великім обемі“. З по мадярськы писаних документів ся дознаваме, же „з Біловежы много тисяч кошиків експортують до Руська і Німецька“. „Крайняци“ – як кликали Біловежчан Лацківчане, приходили скоро на яръ за готовыма виробками з прутя, накладали їх на возы і продавали по цілій Европі. Кідь попродали вшыток товар, продали і коні з возами, і так ся вертали домів. Тота процедура ся повторяла каждорічно. До подомового обходу в 19. і першій половині 20. ст. были залучены цілы родини. Сынове ся учили од своїх няньків, абы пізніше свої способности передавали своїм потомкам. Обходниці мали розділены раёны (Братіслава, Бойніці, Бзенець, Прага, Штрбске Плесо, Маків – Бумбалка і многы други), в котрых мали доміантне поставління. Подомовый обход ся розвивав аж до половини 80-ых років 20. ст. Стары „драгарі“ постаріли, многы повмерали, а молодшы, аж на мало вынятків, їх не наслідovali.

Старостове села од взнику ЧСР і розвиток по 2. світовій війні

По першій світовій війні, в нововзникнутий ЧСР був до функції старосты села поставлений **Андрий Сторіньскый**, котрый у тій функції був до р. 1927. Од р. 1928 старостом був **Осиф Юрч**, од р. 1930 **Петро Юрч**, пізніше **Ян Тіш**. В р. 1933 ся зачала писати кроніка села. Як староста ту є підписаний **Михал Костура**. В часі тзв. Словеньского штату на челі села стояв **Ян Луч** і **Юрко Марко**. По війні были зряджены народны выборы, першым председом МНВ ся став **Осиф Бездень**. До р. 1975 ся в селі приватно ґаздовало. Каждый ґазда мусив давати штату натуралны дані (контінґенты), котры были становлены подля выміры

землі. Штату ся одводило зерно, яйця, бандуркы, молоко, мнясо, а то за сімболічны грошы. Забити дома выгодовану свиню без поволіня МНВ было незаконне. На тото ся выдавав тзв. „закалячий лист“, з котрого випливала повинность дати штату скору з хребтовой части пацяты. Повинностєв функціонерів МНВ было і старати ся о польны комунікації. Подля потреби ся реалізовала їх оправа, при котрій ся черяли вшыткы Біловежчане (ходило ся „на драгы“). На оправу мали лем лопаты, крампачі або шпеціалну мотыку „вортівку“.

Днешня Біловежа є модерным селом 21. стороча. Мать верейный водовод, є сплінофікована, суть ту зроблены асфалтовы містны комунікації, мать властну каналізацію, чістічку одпадовых вод, новий дім смутку. Село выросло і культурно, заслугу на чім мать главно містна школа, котра была збудована іщі в р. 1911, і церьков. Село сі доднесь сохранило і матерьску школку, котра мать свої властны просторы, помалы 30-річнов історію ся може пышыти фолклорный колектив **Біловежчанка**, але і молодежный колектив **Рачканя**, котрый выник за підпоры podnikателів **Петра Микулы** і **Осифа Сорокы** і котры презентують русиньскый фолклор і дають Біловежі печатку русинь-

ского села, котре не забывать на свої традиції.

Народностна штруктура сучасной Біловежы

Народность. Слово, котре резонує міджі Біловежчанами і віділо бы ся, же жителі села суть горды на своє походжіня, же русиньска материньска реч ся розвивать у каждой ґенерації. Но не вшытко є так, як ся на першый погляд видить. Не стачить мати лем повно бісіды о русиньскых будителях, о їх одказі, котрый сі при розлічных акціях припоминаме. Днешня реаліта є цалком інакша. **К русиньській народности ся в селі голосить нецілых 10 процент жителів!** Асіміляція ту бе до оч. В школі ся перестала учіти азбука – „є то немодерне і непотребне“. В родині, де обидвое родічі суть Русины, комунікує ся по словеньскы – є то „модерне“. Выходный обряд ся тыж „модернізує“, што там по одказі предків, по кіріло-мефодьскій традиції... Будьме горды холем на то, же в нашій ґрекокатолицькій церькви іщі можеме намісто „Рапе, zmiluj sa“ заспівати „Господи, помілуй“. То при вшыткій почливости к словенчині і Словеньску, котре є нашов домовинов. **При такім тренді в Біловежі за пару десятков років не учуєме єдиного русиньского слова**, на котре сьме днесь іщі як-так горды.

(Скорочене.)



• Плеяду старостів села Біловежа за роки ей екзистенції доповнила сучасна старостка Ева Поборжілова. На фотці міджі наймолодшым поколінням Біловежчан почас бісіды з членами редакції Русина і Народных новинок – ПеДр. Марієв Мальцовсков, ПеДр. Кветославов Копоровов і Мгр. Александром Зо-зуляком 12. априля 2007. Фотка: А. З.

На Україні вышов унікатный словник

Недавно узрів світло світа „Словарь русиньско-украиньско-руський“ і „Словарь русско-украиньско-русинский“ в єднім томі. Автор публікації – **Дмитро Поп**, знамий філолог і славіста, краєзнавець, автор ряду книг о історії Підкарпатської Руси. Про ширшу інформованість читателів перший розділ книги автор присвятив історії Підкарпатської Руси, де в стислій формі подав найважливіші моменти з багатой історії підкарпаторусинського народу.

По „Малій історії Підкарпатської Руси“ автор словника представив язык підкарпатських Русинів в статі під назвов „Язык подкарпатських русинов як объект політичних інтриг“, в якій викреслив перипетії, які повинен був абсолвувати славяно-русинський язык за послідніх тисяч років. Ту автор справедливо вказує на факт, же без історичної екскурсії до минулости тяжко порозуміти сучасне положіння русинського языка в ряді славянських языків. Зато він і веде читателя до 9. стороча, до епохи учітелів вшитых Славян, авторів славянської азбуки і перших перекладателів на славянський язык таких текстів, як *Літургія* і *Євангеліє* солунських братів Кіріла і Мефодія, до епохи першой міжнародной славянської держави Великої Моравы, під політичним впливом якої в другій половині 9. ст. був русинський край. Од моменту своєї появи славянська держава Велика Морава зазнала на собі величезний тиск з боку германських феодалів, котры в ній віділи важну бар'єру на пути їх военной політики у звязи із славянськими землями. Може якраз тот політичний аспект вплинув на рішення римского папы Адріана II., котрый у р. 866 не узнав ані *Літургію*, ані *Євангеліє*, котры были переложены Кірілом і Мефодієм до славянського языка. Але такой на другий рік (867) Адріан II. положив богослужбны книги, переложены до славянського языка солунськими братами, на вівтарь базілики св. Петра в Римі, і тым славянський язык і символічно, і фактично став на єдну уровень з панівними в тім часі в Європі трема языками – латинським, грецьким і івритом (языком жидів – позн. ред.). Інакше повіджено, славяно-русинський язык був кодифікований в Римі іші в далекім р. 867. Ту треба повісти, же Кіріл і Мефодій за основу своїх перекладів взяли знамий їм з дїтинства солунський славяно-русинський діалект, може то був і язык Білих Хорватів – далекых предків Русинів, яких історична судьба у 7. ст. затисла з Карпатського регіону аж під грецьку Солунь. Зато, же Славяне не мали в 9. ст. свій літературный язык, прияли за свій язык церковнославянський – язык Кіріла і Мефодія,

на котрім ся донесь ведуть богослужбы в русинських церквах. На превелику шкоду, смерть Мефодія у р. 885 (Кіріл умер іші скорше – у р. 869) зробила кончину розвитку старославянського языка. Славяне середній Европы поступно ся запусають до латинської культурной сфери, выслідком чого є факт, же славянська писомность ся в тім регіоні поступом часу перестає хосновати. Западны Славяне скоро забывают і на славянське пис-



мо, і на славянську азбуку, цалком переходять на латиніку. І знову, як конштатує автор словника, треба говорити о феномені підкарпатського Русина, який не позераючі ся на бурі історії, жыючі тисяч років у державі, де доміантним народом не были Славяне, єдиний в Середній Европі сохранив сі славянське писмо, хоць і в русинськім краю довгы віки – аж до 30. років 19. ст. доміновала латиніка. Окрем того, Русины сохранили в своїм языку много елементів языка старых Славян. Зато русинський язык мож правом поважувати за ненарушений лінгвістичный остров Середній Европы, по якім суть щедро росыпаны старославянськы языковы перлы. На днешній Україні таке поставління русинського языка з вины українських тзв. „вчених“ было перенесене з лінгвістики до політики і з проблему наукового переросло до проблему політичного. Правда, днешні ураїнськы науковці не суть першыма, хто шпекулує з русинським языком. Іші на кінцю 19. ст. антірусинськы сили принесли Русинам данайський дар – тзв. „мовне питання“. На честь підкарпатської інтелігенції мож приписати факт, же нелемже тот дар не прияла, але ся од нього і активно диференцовала. То видно із слов А. Духновича, котрый незадовго перед своєю смертєв критізовав своїх колегів

– Русинів з Галичини, котры ся поставили на путь українофілства. Высловлюючі общу думку підкарпаторусинської інтелігенції Духнович писав: „Простите, братья, не оскорбляю никого, но сказать должен я правду, что в тех великих украинских повестях нет добраго вкуса. Нынешняя ваша беллетристика уравнена только до корчмы Грицёви и Иванови, чтоб посмеются. Нареготался, але не образовался...не понимаю, каким способом так нараз измѣнитися могла чистая руская (русинська – позн. авт.) мова на украинскую, та чей Галичина не на Украинѣ, в Галичинѣ, насколько мнѣ извѣстно, не такой діалект...“ На жаль, тот українофілський баціл, котрый півстороча дозду заставив Галичан, і емісарі котрых ся намагали в 20-тых і 30-тых роках 20. ст. заставити і підкарпатських Русинів, днес є підхоплений дость широким кругом тзв. „ученых“, котры намісто того, жебы ся занимали русинським языком і вказали го у цілій ёго красі, як раріту, котра допомогла пережыти старому славяно-русинському народови, ся займають лінгвістичнов політиков, котра з науков ніч сполочне не мать. Праві зато, як потверджує автор словника, він ся взяв за необычайно тяжку роботу – **зложити перший славянський тройязычный словник, який іші славянська філілогія не мала.** Жебы подати штонайшырший образ словникового фонду русинського языка, автор доказав запоїти до збераня русинських слов носітелів русинського языка із вшитых раёнів краю. То є тыж новий приступ к написаню русинського словника. А іші єден момент, на котрый треба обернути позорность – то є намаганя автора через філософію підкреслити такой знак русинського характеру, як є богабойность. У словнику Д. Попа найдемо нелем русинськы назвы вшитых церковных свят, з чім сьме ся не стрітили в ниякім другім словнику, але і таке русинське поздравканя, як Слава Ісусу Хрісту і одповідь на него: Слава Богу навѣки!

Автор у словнику тыж дав до позорности такой детайл, як бесцеремонне присвоїня русинських слов українськими опонентами і їх снагы втиснути їх до словника українського языка. Але хоць в українських академічных словниках такую труфалость мож заобалити приставками „арх.“, „обл.“ або „усн.“, то гірша вже річ, коли редакторы телевизных і розгласовых медій на Україні примушують українських слухачів розшифровувати їх „перлы“ українського языкового прояву, як напр. „Президент подав пропозицію, на яку премьер пристав“, де прекрасне українське слово „погодився“ редактор замінив русинським словом „пристав“. З другого

боку, роблячи над русинськими словами і українським словником, автор обернув позорність на факт, же zostavitelі українських словників не барз добрі знають український язык, напр. жаден український словник, докінця ани академічний, не уводить прекрасне українське слово „начувайся“, або фрази „ну, начувайся“ (Ну погоди). Зато вшиткы українськы філолоґы суть пересвідчены, хоць ніґда не чули нияке русинське слово, же русинський язык – то лем „зілка“ (діалект, наріча, говірка) українського языка, бо він є близький українському языку, а Русины подля той теорії языковой близкості таким способом ся называють українцями. Українськы філолоґы ся докінця ани не здогадують, же языкову теорію визначіння народной приналежности розробив німецький філософ кінця 19. ст. Гердер, завзятый панслависта! Він ся дотримовав погляду, же світ здатне змінити лем нове і лем славянське сполученство, бо європскы народы суть на то вже стары. Наперек тому, 70 років встановленого сполученства, соціалістичного, теорії Гердера не подтвердили. Мають ся над чім задумати українськы „учены“. З другого боку, 5 балканських народів бісідусь сербським языком, але ани Черногорці, ани Боснянці, ани Хорваты ся за Сербів не поважують, проти чого Сербы не мають ниякы претензії. Штось не штимусь в теорії українських „ученых“ односно підкарпатських Русинів. Правда, в останнім часі і дакотры руськы слависты зо страху, же Київ їх не буде звати на науковы конференції (такый є погляд московського історика Юрасова), зачинають ся „мыляти“ у визначінню русинського языка, называючи го карпато-українським діалектом, в котрім московскы науковці з Інституту славянознавства Руської академії наук С. Л. Николаєв і М. Н. Толстай „віднайшли“ карпато-український туронський (?) говор.

Роздути подобны „теорії“ ся взяв zostavitelь вышеназваного словника Д. Поп. Думає, же позбе-

раныма десятками тисяч русинських слов авторови словника ся то подарило.

У вступнім слові Д. Поп называє свою роботу „словником сучасного русинського языка“. Міжджі тисячками русинських слов найдеме і такы інтернаціоналізми, як „компютер“, „сайт“, „файл“, або русинськы синоніми на слова „дрымбатися“, „омах“, „перебачниця“, „діра“ і т. д. Ці варто уводити тоты слова до русинського словника? З погляду науковця-консервативісты (ці консерватора?) то не было треба. На подобный вопрос є дана інтересна одповідь іші перед 150 роками у вступній статі новинок „Церковный вѣстникъ для русиновъ Австрійской державы“, Будинь, 1858, ч. 1, де написане: „...язык лиш у такого народа може быти неподвижен, который лишился жизни, или коснѣе в бездѣйственности, или пораженъ есть латарическим сном. Но у народовъ дѣйствующих и кипящих жизнью язык, непременно, должен образоватися, подвергаться перемѣнам и сообразно движенію народному принимать большіи или меньшіи размеры усовершенствованія...“ Таким способом, подля автора, вшиткы слова, котры ся вживають в бісіді і активіно, і менше, творять живый язык початку 21. стороча.

50-річне замовчованя і іґнорованя русинського языка, який стороча служить нашому русинському народови, принесло великы шкоды світовій славянській науці. Але витримка Русинів у вопросах захраны свого языка, їх консервативный способ жывота дав можливість пережити і захранити в памяти поколінь Русинів богатство великой про Славян ціны. Тот феномен доказав зафіксувати про сучасне і будуче покоління у своїм унікатнім словнику автор Димитро Поп, котрый не принижуючі други славянськы языки, выніс русинський язык на уровень, годну світового языка. Общій словник є наісто прикладом науки, славістики.

Євген ЖУПАН, председа Народной рады Русинів Закарпатя

Состояніє русинського движенія на історичеськуй Подкарпатськуй Руси

(Приправлений выступ про 9. Світовый конгрес Русинів у Мараморш-Сіґеті.)

Як голова НРРЗ, найбулш численної асоціації русинських організацій Подкарпатської Руси (типирішньої Закарпатської области України) хотів бы-м поділитися даякими думками про состояніє русинського движенія у нас дома.

Шкодую, што не мав им таку возможность высловитися на преддущих двох конгресах, бо комусь было выгодно, обы представителі найбулшых русинських організацій не попадали на конгрес. Хочу напомними, што **Общество Карпатских Русинов**, головов котрого я типирь є, было єдным із закладателю Світового конгреса Русинов.

На типирішний час русинське движеніє на Подкарпатськуй Руси переживає доста добрый період пудйома. У нас фунґують многочисені русинські організації по разным направлєніям русинського развитія. Найбулшов на типирь є **НРРЗ** у состав котрой входять **обласні общества Карпатских русинов, Подкарпатських русинов, Общество женщин-русинок, Общество молодых русинов, Союз русинских писателей Закарпатя, Ужгородське общество ім. А. Духновича. У состав НРРЗ входят повирьх 2000 члену із 93-х населеных пункту Подкарпатськой Руси.** Образована НРРЗ у октовбрі 2005 року на Всекарпатському З'їзді Русинов, котрый одбивсь у Мукачеві у кінотеатрі „Перемога“. У Президію НРРЗ входять поважні люди нашого края – писателі, учені, общественні діятелі, активісты русинського движенія. Доста назвати таких людей, як В. Сочка-Боржавин, М. Кеминь, Ю. Чорій, Й. Лемко, котрых знавуть як русинських писателю не лем дома, але і далеко од нього. Тут представлені депутаты регіонального парламента і містных орґану власти, поважні руководителі підприємтії.

Крім НРРЗ в нашому регіоні фунґує і **Соим підкарпатських русинов**, у котрый входять крайовое **Общество Карпатских русинов, Общество Кирила і Мефодія, Научное русинське общество, Областное общество ім. А. Духновича.** Возглавляє Соим православный священник о. Д. Сидор.

Сі дві асоціації составляють майже усі русинські організації, што фунґують на території нашого края і на базі них у марті 2007 року была образована **Координаційна рада русинських організацій** діла совмісної виробки і принятія рішень по важным вопросам русинського возрожденія, а также діла согласованія якигось несогласованостей меж русинськими організаціями.

За роки од начала русинського движенія на Подкарпатськой Руси од 1989 року і до типирь, оно перетіпіло і неплоды пуднятя, і неплоды опусканя, і прямого гоніня на русинських активісту, а то і провокацій проти них.

Кидь до кінця 90-х року провокаціями і брехньов проти русинов занималися, в основному, крайні українські націоналістичні сили, то за послідні роки до сього приключилися у булшуй мірі нашы нечистоплотні люди із числа русинов. Сі люди старалися сохранити старий прогнивший режим, розбивали русинську хыжу у Мукачеві, выкрадали подписні листы, у котрых нашы краєни самоідентифікувалися як русины, робили паралелні русинські організації і т. п.

Не усе у сых людях могли розобратися і лідеры світового русинського движенія, авать даколи і не все хотіли ся розбирати, непозераючи, што мы їх інформували, што ся робить у русинов типирішнього Закарпатя. І тому много простых русинов у нашому краю не розумівуть, чому такі люди продовжувуть поддер-

жоватися даякими лідерами Світової ради, а у нас дома прекрасно знавуть, што сесі люди варті.

Айбо, непозеравучі на сесе ушытко, прогрес у русинському возродженію продовжаєся. Іде рост рядов русинських обществ, усе булше выпускаєся книжок на русинському языку, усе булше появляєся русинських ансамблю і ісполнителей наших пісень, усе булше наших людей начинає сознавати себе русинами. Із боку Сойма іде робота по одкрытію русинських нидельных школ.

Кидь аж до кунця 90-х року у засобах масової інформації постоянно нападали на русинов, называвучи їх екстремістами, сепаратістами, несвідомими українцями і т. п., то за послідніх пару року ситуація начала мінятися до ліпшого.

Послі зміны власти в Україні, у началі 2005 року пройшов круглий стол русинських активісту із представителями регіональної і місної власти во главі із бывшым на тот час губернатором Закарпатя паном В. Балогом (типирь – голова Серкретаріата Президента України) были намічені ряд предложень по русинському возродженію. Мы начали переход од конфронтації до діалога і з нашими органами власти.

Начали епізодично проводитися передачі на обласному радіо і телевізії на русинському языку, печататися газета „Подкарпатський Русин“, первый раз было закладено у обласный бюджет частичное фінасованя обласного фестивалю русинської культуры „Червена ружа“ (мы сись фестиваль уже проводили до сього уже 6 раз без помочи власти), было намічене проведення **Всезакарпатського з'їзда русинов**. Із помочов русинських активісту (Л. Лецович, Є. Жупан, Ю. Чорій, В. Біланін, Й. Лемко, о. Ст. Сюч, С. Ганькович, Ф. Гелебрандт і др.). Образовалися многочиселні ячєйчи русинських обществ у многих городах і селах Закарпатя (до типирь – у 93-х) і ішла підготовка до русинського з'їзда, на котрому плановалося образовати Народну Раду Русинов Закарпатя.

Сись з'їзд Русинов одбывся 22 оковбра 2005 року в кінотеатрі „Перемога“, на ньому пристутствовало 308 делегату (сєден делегат выбєрвася із 5 членов общества) і повирьх 80 гостю. Присутствовав на з'їзді тоды уже Міністр по надзвичайным ситуаціям п. В. Балого, много руководителю регіональної і місної власти, руководителі разных національных обществ нашого края, почетні гості із за границі. Шкодуєме, же ниhto із руководителю Світової ради русинов не найшов возможность приїхати на такий важный русинський форум, непозеравучи на приглашеніє із нашого боку. На з'їзді образована НРРЗ, котра успішно фунгує до нині і продовжує нарошчовати свої сили і возможности.

Ушыткі акції, публікації, форуми, фестивалі і т. п., котрі проводить НРРЗ, ідуть без жадної помочи із заграниці, тут мы не ощущали і не ощущаєме якусь поддержку із боку Світової ради Русинов. Ушытка помоч нам была оказана нашими місными меценатами-патріотами, за што мы ім од душі вдячні.

Нашими писателями, поетами за спослідні два роки выпущено 7 книжок, Ю. Чорій выдав уже 5 тому русинського словника, подготовлений до печатаня учебник і діла дітій русинських школ. Проводилися фестивалі русинської культуры у даяких районах нашого регіона і обласні фестивалі русинської культуры, проводилися вечєры русинської поезії. НРРЗ учредила каждоручну і **літературну Премію А. Павловича** (перші лауреаты 2006 р. – В. Сочка-Боржавин і М. Кеминь), продовжуєся робота на організації новых русинських обществ, началася выпускати газета „Подкарпатський Русин“ раз у два тыжні.

Кромі того НРРЗ продовжовала роботу по признаю русинов у нашуй державі. НРРЗ неоднократно обращалася до регіональных і центральных властей по поводу признания русинов і розвитку нашой культуры, традицій, обычаю і т. п.

У сєптембрі 2006 я, як депутат Обласной рады (регіонального парламента), од імени НРРЗ предложєв Обласнуй раді очередной раз визнаати русинов і обрратитися ід высшым руководителем нашой державы на кониць урегулювати русинський вопрос – такое рішення обласна рада тоды прийняла (уже третье из 1992 р.). Айбо знову з Києва пришла стандартна одписка, што ушыткым є возможность розвиватися свободно, айбо русини – то тоті ж украинці. Се, не позиравучи

на то, што пройшла уже перепись 2001 року, по котруй офіційно записалося 10, 1 тис. Русинами і, не позиравучи на то, што нашими активістами (головно – под руководством Л. Лецовича) **назберано 132 тис. подпису людей, што визнають себе русинами**. Частину сых подписей было украдено із русинського дома у Мукачеві, коли у 2004 році розбивався русинський дом активістами СДПУ. НРРЗ продовжує збор подписей людей, што ідендифікують себе як русини.

У децембрі 2006 р. НРРЗ предложєла на конкурс прапора Закарпатя русинський прапор, котрый подержав і Сойм подкарпатських русинов. У марті 2007 р., видячи, што Київ не хоче вирішувати проблеми русинов, НРРЗ предложєла Обласнуй раді визнаати русинов на території Закарпатя. Сякий проект рішення мнов був вынесеный на розгляд сесії і **Закарпатська обласна рада 71 голосами** (при 2 – проти і 2 – воздержавшимися) **прийняла рішення про визнаня русинської національности на теритотії Закарпатської области**.

Послі сього із боку крайных націоналісту знову на русину був направлений огінь критики, обвинєнія у екстремізмі, сепаратизмі. Центральні телевізні канали охотно надавали ефір противникам русинов, а русинам не давали возможность высвітлити свою позицію і свої аргументы. Начали уже обвиняти і нашу регіональну власть, што мала смілость прийняти важное діла русину рішення.

А просты наши краєни і много наших русину, што роблять у містных органах власти, восприняли рішення Обласной рады про визнаня русину на території Закарпатя із великов радостєв і надійов.

Бо треба признати, што **проводжуєся великими темпами асиміляція, українізація. Особенно требным є українізація церквы, найбулше греко-католицької**. У селах, де може не быти ани єдного українця, проповіді начинають читати на українському языку, што вызыває недовольство люди.

У школах наші діти не мавуть возможность учіти ся свою русинську історію, культуру, обычаї – тут тоже іде посиленя українізація. Продовжувуть заводитися у наш край на руководящі посады люди із інших областей України, не позиравучи на то, што таких кадру є доста із числа корінных національности, што проживавуть у нашому краї. Так до сього часу не одкрыта русинська редакція на обласному радіо і телевізії, не позиравучи на обіцянія, не рішаєся вопрос із одкрытям кафедры русинського языка і літературы в Ужгородському національному університеті, не ведєся підготовка учителю діла офіційных русинських школ. Русинський фольклор і пісні подаються як українські і мені ся видить, ош дискримінаційный план по одношеню до русинов, што був прийнятий Кабінетом міністру України у 1996 р., продовжує діяти.

Світова рада русину, як мені ся видить, не доста інформує русинські організації про ту роботу, што ся нив проводить діла русинського возродженія, авать не доводять до організації рішення Світової рады руководителі організацій, што представляють русину у Світової раді. Ни є прозрачности у фінансову помочі даяким організаціям, што рождає усякі слухи і домысли.

Перед Світовым конгрєсом руководством Світової рады русинов проведені же файні акції у Києві у пользу русинов на Україні. Одбылися стрічі із послами Евросоюза і Америки, стріча із уповноважєным по правам людини України п. Н. Карпачовою, у Києво-печерській лаврі пройшла презентація книги профєсора П. Р. Магочія „Народ нивідкы“, у Академії Наук України презентована книга профєсора П. Р. Магочія „Історія України“. Я мав чисть быти у составі делегації Світової рады на сых стрічах. Побулше бы таких прорусинських акцій, котрі бы приближали прозирня українцю по доношеню до русину. Хотіло бы ся, обы Світовый конгрєс русину мав свуй сайт у інтернеті і мож бы было усім русинам у разных державах знати, што ся робить із боку Світової рады по русинським вопросам. (Позн. ред.: СКР має свою рубрику КОНГРЕС у трєх языках на вебовій сторінці www.rusynacademy.sk)

Народна Рада Русинов Закарпатя не представлена у Світовім конгрєсі Русинов, што є несправедливо, бо

она є найбулше многочисленнов організаціїв – асоціаційв русину. Сись вопрос треба Світовуй раді перепозерати і вать увести НРРЗ у Світовий конгрес як окрему організацію, вать, на паритетной основі представити її науні із Соймом подкарпатських русину.

Думаю, што **Світовий конгрес русину мав бы прийняти возваніє до высшого духовенства разных конфесій із обеспокоєністю витіснення русинського языка із проповідей священику.**

Важно, як я думаю, **руководству Світової ради дистанційоватися од скомпроментованих личностей, што може понизити авторитет лідеру Світової ради.**

Треба прийняти план міроприятій діла каждой державы для русинського возродженія, поддержати предложеный НРРЗ прапор як прапор русину усього світа.

Я бы предложив, обы гімнов русину усього світу став Гімн „Подкарпатские русины“, што був офіцій-

ным Гімном Подкарпатської Руси у 20-30-х роках 20 ст.

Выборы делегату на Світовий конгрес мавуть іти гласно, а не кулуарно, як то не раз уже было до сього часу.

Треба бы, як я думаю, обы **Світова рада обра- тилася ід уряду України із обращенієм одсуж- даючій політику асиміляції русину і ліквідацію історичної національності „русин“ в Україні, і з жадостів надати русинам право, науні із іншими національностями, на доступ до средств масової інформації.**

Думаю, што представителі Світової ради мали бы брати участь у визначних русинських форумах разных держав – таких як, наприклад, був Всекарпатський з'їзд русинів в Україні, бо иншак то понижує авторитет сьой організації.

Хочу пожелати русинам усього світа кріпкого здо- роля, віры у ліпшу будучність.

Василь САРКАНИН, делегат за Русинів України

Маєме много проблем, але...

(Выступ у дискусії на 9. Світовім конгресі Русинів, Мараморош-Сіґет, 22. юна 2007.)

Мы, **русинський народ Закар- патя**, начиная из 1944 року, на- жаль дякувучи „советской систе- мі“, во главі из кумуністичнов пар- тійов, перетерпіли повный ґеноцид над нашим из покон-віків слав'ян- ським плем'ям русинів и потеря- ли свою національність русин! Мы надіялися, што из роспадом Советського Союза в 1991 – 1992 роках возродиме свою національ- ность, свої обычаї, ментальность, наш прекрасный русинський язык. Но нажаль молода держава Укра- їна забыла як її угнетали, запри- щали и не давали розвиватися, як свободному народу, и человеку из правом на самооприділеніє. Нам все твердят, як и советы, што мы українці. Хотя влада України прийняла свої прекрасні законы и признала международні хартії по правам человека, де вказані наші права. Но, законы є законы, действительность совсем другое. И нас продолжают за 16,5 рока приучати, што мы українці. Но наш русинський народ пробудився и продолжает бороться за свої права. Мы писали и роз'ясняли усім сис- темам української державы, що мы окремішній народ, што у нас свої обычаї, менталитет, який відрізня- єся од того, што є за Карпатами. Даже у нас люди мавуть такі фамі- лії, яких ние у восточных областях України, а если и есть, то они пере- селенці из Закарпатя.

И на конец, наша борьба 7. 3. 2007 року увенчалася нашов по- бедов – Обласна Рада прийняла рішення о признанії нас русинами в Закарпатской области.

Мы дуже дякуєме депутатсько- му корпусу во главі из паном М. М. Кічковским, што она выполнила

свій долг перед русинським на- родом Закарпатя и признала нас русинами!



• Делегат за Русинів України на 9. СКР і председа Ради русинських не- дільних школ на Підкарпатю – Ва- сіль Сарканич. Фотка: А. П.

А зараз, який крик, сколько на- реканій и притензій и який ґвалт подняли особенно українські на- ціоналісты, што сесе неправильно, незаконно, што Закарпатя – укра- їнська земля и, што національ- ность русин николи не была на За- карпаті.

Нас удивило, и дуже, што як може культурный, образованный народ українці быти такими фаль- шивыми людьми. Відь цілий світ нас визнає русинами, начиная от ООН и до Евросоюза. Кругом нас усі державы у себе визнали за русинів, лем една Україна сьому противиться.

Тому нам треба еще много ро- бити, об'єднатися и требовати вы- полненіє всіх законов по правам человека у нашій державі и усі международні хартії, які Україна прийняла на выполненіє.

Наше молодое поколеніє, якеє родилося після 1945 року, мало знає о русинстві, за 60 років совет- ськой власти говорити о русинах было запрещено. Нас в один день советська власть переписала на українців, а кто пробовав штось робити, тому скоро „находили міс- то“ или уничтожали! Тому нам тре- ба зараз подумати о нашій судьбі, боротися за нашоє будущеє и зна- ти ко мы были, кым мы є и маєме быти.

Нас радує и мы дякуєме нашим спонсорам, особенно п. П. Р. Маґо- чійови и его соратникам, таким як п. Чепа, п. Молдован, п. Ріґеті и в цілому русинській діаспорі в США и Канаді, які помогли нам одкрити недільні русинські школы, де мы нашоє молодое поколеніє воспиту- ваєм в дусі наших русинських ідей, што нам пока удається. На сегод- ня маєме 27 школ и 616 учащихся, яких воспитувають наші прекрасні учителя, и які учать дітей нашій іс- торії, языку, нашим обычаям и они начинают розуміти ко мы є!

Але маєме много проблем: не маєме учебників по предметам, розроблену кваліфіковану проґра- му, все для нас новое, тому нам іщи не все удається. Но я надіюсь, што наш труд не пропаде задаремно и помощь наших спонсоров принесє положительный результат.

У своїй роботі мы опираємєся на законы України, на положенія ООН по правам человека и на ев- ропейські хартії демократичного переобразования всего людства, в тому числі і нашего древного слав'янського народа в центрі Європы – русинів!

Основна проблема – організація обучения русинському языку

(Справа делегації Русинів Мадярьщини на пленарнім засіданні 9. Світового конгресу Русинів, Мараморош-Сіґет, 22. юна 2007.)

Дуже тішуся, ош я, як представитель делегації Мадярьщини, досталам возможность привітствовать вас от имени русинської общины Мадярьщини.

Из многими сидящими у залі русинами, мы стрічалися не раз, они были свидетелями наших старань доказати возможность членства у СКР не лем єдної організації Мадярьщини. Сесе, я думаю, може нам удалися теперь через 6 рокув, так як мы создали у Мадярьщині **Асоціацію Русинських Цивільных Організацій (АРОМ)**. Сисі організації, хоть и дійсують самостоятельно, мавуть єдині основні цілі: **продолжати зачавшийся русинський ренесанс у розвитку языка, укріпленію греко-католицької віри, розвитку культури, искусства, традицій.**

Я думаю, ош вы знаєте, што у Мадярьщині и также у Сербії є меншинові самоуправленія, котрі подпорувуться державов. Послідні выборы у **Вседержавное Русинское Меншиновое Самоуправление, Столичное Русинское МС, регіональні МС** недавно закончилися, они были тяжкими и утомительными.

Не буду теперь говорить про усилия, котрі русины Мадярьщини приклали до того, обы сохранить то, што достигли у предыдущі роки. Мы мали такі возможности позад активної роботи наших общественных організацій, работы многих самоуправлений, и созданных при них институцій: Библиотеки и Выставочного Зала. Роки тому, коли зачали робити Самоуправленія, то мы дораховали, ош многі програмы можемо осуществити, дійсуюя уєдно.

Так, **Общество им. Антонія Годинки** каждый рік проводить конференції на честь нашого славного академіка, котрі є міжнародними, при подпорованю ВРМС. На них выступали учені из Славакии, Подкарпатя, Польщі, Сербії и Мадярьщини. Каждый рік таким же образом організують літературно-музикальні вечори, посвячені нашому Великому Будителю А. Духновичу, на котрі даколи кличемо колективи из Подкарпатя, в частности хор „Забавка“, ансамбль „Руснаки“ и др. Сього

рока мы розшырили круг сотрудничающих институцій. Кафедров руського языка філософського факультета Будапештського університета им. Етвеша Лоранта и РМС XI района Будапешта, при подпоровані СРМС и ВСМС и Общества им. А. Годинки, была проведена велика міжнародна двоходенна конференція в честь поета, славіста Еміла Балецького. Мы видиме, ош науково такі научні конференції розшыряють круг людей, интересующихся русинистиком. Конференція завершилася открытіем памятной табы и пре-



• Ведуча делегації Русинів Мадярьщини – Др. Маріанна Лявинець.
Фотка: А. З.

зентаційов зборника Е. Балецького „Литературное наследие“.

Общество Руской Культуры активно робить над програмами музикальных вечеров из участием русинського фольклорного ансамбля, выступлення котрого пользуютьс великим успіхом. Члены ансамбля выступавуть на главных міроприятях, мож казати, по ушыткуй Мадярьщині, пропагуючи наші прекрасні русинські співанки. Обществом організуютьс также вечера русинської музики, де выступавуть

професіональні музиканты, живущі у Мадярьщині и за гатарами.

Обществом „За культуру Карпатського регіона“ систематически організуютьс художественні выставкы: Атаназа Фединця, родини Манайло, Ласло Пушкаша и многих других художников, дякувучи ентузіазмови Ивана Манайла и його сына Андрія Манайла, котрый теперь возглавляє ВРМС. Великим достиженіем нашої совмісної роботи є создание институцій: **Выставочного Зала Русинського Музейного Собрания и Первой Русинської Бобліотеки.** У Выставочному залі представлені експонаты: вышивані ручники, скатерті, убраня разных районув Подкарпатя, керамічні и деревляні вытворы. У Библиотеці избрані старі русинські издания и издания теперішних часув. Книги систематизовані и закладені у банк данных.

Робота наших Самоуправлений и общественных організацій отображена у статях новинки „**Русинський Світ**“, котра завоювала шыроку популярность не лем у Мадярьщині, а и за гатарами. Сесе мож уповісти и про „**Календарь-Альманах**“, котрый каждый рік издає ВРМС и Общество им. Антонія Годинки.

Перед нами ищи є много задач. Основнов проблемов є **організація обучения русинському языку, создание школьных програм и учебников.** Думаєме сесю проблему розшытити из помощью Кафедры украинського и русинського языка Ниредьгазської Висшої Школы и также філологув Пряшевского Університета и Ужгородського Научного Центра Русинистики. Думаєме также **розшырити роботу из молодыми членами русинської общины.** Мы віруєме, што сесе нам удался, бо за послідні 4 роки создано сильное ядро по реализации идей русинства.

ПгДр. Марія МАЛЬЦОВСКА

Нашы русиньскы предкы і мы

Під таков назвов в селі **Болдогкеварала в Мадярьску 29. юна 2007 была научна конференція, котру зорганізовав член русинської меншиновой самосправы в селі о. Ян Горняк, священник і декан, в сполупраці з русинським културным обществом „Будителі“ і Русинським вискумным інштитутом в Будапешті на челі з Др. Тібором Міклошом Поповічом, к. н.**

День ся зачав святюв літургіюв у містній греко-католицькій церкви Народжіня Богородиці, яку одправляв священник **о. Горняк** за асистенції далшых греко-католицькых священни-

ків з околитых сел, котрых вірници в минулости были Русинами. В церкви був дотриманий церковнославянський обряд, але в мадярьскім языку.

В проповіді священник оцінив особность **Др. Николая Бескида** і єго отця **Александра**, котрый в тім селі діяв як греко-католицький священник од р. 1880 до р. 1885. За Др. Николаєм Бескидом, який ся ту народив, ся одправляла панахіда. По літургії были положены вінчікы к памятной таблі Др. Николая Бескида. Табла была одкрыта в р. 2003 к 120. річниці народжіня ученого.

В Сільському домі пак проходила конференція під назвою **Наші русиньскы предки і мы**. В першій частині виступила пані **Гачова** з Міністерства роботи і соціальних діл Мадярьска і поінформувала о соціальній ситуації в Мадярьску. Директор Надації про народностны меншини в Мадярьску **Мартон Молнар** говорив о сучаснім ставі народностных меншин в Мадярьску, о тім, хто і як може давати проєкты на розвиток культури народностных меншин, враховано русиньской.

Визнавом роботи **Др. Николая Бескида**, його літературнов і історичнов дїдовизнов ся занимав **Др. Станіслав Конечні, к. н.**, історик Сполоченьско-научного інштиту Словеньской академії наук в Кошіцях, який виступив з рефератом під назвою **Николай Бескид в русиньській історіографії**. „Николай Бескид був найвизначнішим русиньським істориком своєї доби, а то ширьков штудованої проблематики і цілковитого рівня її справованя. Доказав історичны теми сполучити з тогды актуальними пожадавками ведучих представителів русиньських політичних партій, главно з автономію Підкарпатської Руси і посуном ей адміністративної границі на запад. Доказав історію вужити і як визначний фактор народно-усвідомлюючого руху русиньських жителів. Без того, жебы ей деформовав або свідомо фалшовав,“ окрем іншого, повів о Н. Бескидові **Др. Конечні**.

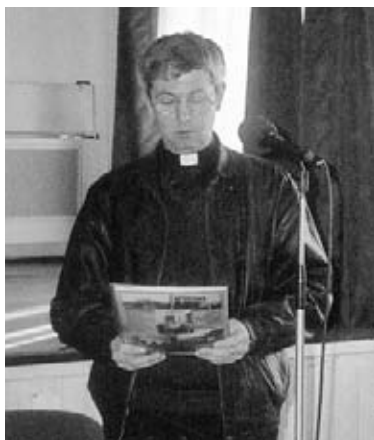
З далшым рефератом виступила **Др. Марія Мальцовска**, яка ся занимала актуальностю думок **Др. Николая Бескида** про сучасників, выдвигла його працовитість, ерудованість і запаленість за народне діло. Авторка ся подїляла на приправі книжки **Др. Николая Бескида – на благо Русинів**, яку зоставив **Мігр. Гавриїл Бескид**. Книжка вышла у р. 2005 у видавательстві В. Падяка в Ужгороді.

Николай Бескид – в споминах з дїтства і молодости. Так назвав свій реферат синовець **Николая Бескида, Гавриїл**, єдиний з той галузки іщі жыючий потомок. Він говорив отворено і щиро о характері, темпераменті свого стрька, о гостях, котры го навщівляли нелем з тогдышньої ЧСР, але і з Америки. Америцькы Русины много помогли при видаванню його книжок в Америці і при публікованню його статей, писем в календарях і в новинках.

О. Я. Горняк, який модеровав конференцію, пожадав **Г. Бескида** о переданя документів, фотографій, книжок до **памятной конматы Николая Бескида**, яка бы мала быти зряджена в просторах Сільского дому. Планують в тім мадярьським селі з русиньсков минулостю отворити і **музей русиньських будителів**.

Вшыткы рефераты тлумачів до мадярьского языка **Др. Тібор Міклош Поповіч, к. н.** Він, окрем того, оцінює творчість **Николая Бескида**, а главно ся заставив при краснобрідьських ярмарках, што проходили в часах панованя **Другетів**. О тім **Др. Николай Бескид** і писав.

Фоткы авторкы



• Погляд на участників научной конференції 29. юна 2007 у Болдогкеваралі в Марярьску: (зліва доправа) **о. Янош Горняк**, **Анна Седлачкова**, **ПдДр. Станіслав Конечні, к. н.**, і **Мігр. Гавриїл Бескид**.

Мігр. Гавриїл БЕСКИД

Русиньський день у Комлошці

У суботу, 4. авґуста 2007 у русиньськім селі Комлошка в Мадярьску, зо жытелями котрого Русины Словеньска утримують тісны контакти і дружны одношіня у рамках русиньського руху, був традиційний **Русиньський день**.

На тот святочный день сьме дістали позваня од председы містной русиньської державной самосправи **Василя Поповіча**, также наша мала делегація Русинів зо Словеньска рада пришла до Комлошкы. Делегацію **Словеньской асоціації русиньських організацій** вів **Мігр. Гавриїл Бескид**, член ВВ САРО, председа Руського клубу – 1923 і Русиньского культурно-освітнього общества **А. Духновича** в Пряшові. Далє ю творили: член ВВ САРО, таємник Руського клубу – 1923 і участник культурного програму – **Інж. Дімітрій Кришко**, і член Руського клубу – 1923 **Інж. Федор Лещішін**, знама інтерпретаторка русиньських народных співанок, бывша членка Піддукляньского умельського народного ансамблю Театру **А. Духновича** в Пряшові **Регіна Ярошак** і акордеоніста **Сергей Петрик**.

Подля програму Русиньський день у Комлошці зачав о 15.00 год. святочнов літурґію у містній грекокатоліцькій церкві, де дакотры ей части ся співали в церьковнославянськым языку, а остатні по мадярьскы. Служба Божа ся одправляла містным священником за асистенції штирех далшых грекокатоліцьких

отців духовных, міджі котрыма був і наш знамый священник із Болдогкеваралі – **о. Ян Горняк**, котрый уж пару років проводить активне діяльність в області ширїня русиньської культури у своїм селі. Почас проповіді містний парох привітав вшыткых участників Русиньского дня і підкреслив значїня того дня про грекокатоліцькых віруючых русиньского походжіня.

По літурґії містны люде і гості перешли до Русиньского парку в Комлошці, де споминаний **Василь Поповіч**, як главный газда того святочного дня, тыж привітав ушыткых домашніх і гостів із Словеньска, Румуньска і Мадярьска, і представив притомным приправлений програм. Найвекшов была делегація Русинів із Румуньска на челі з посланцем за Русинів Румунії у румуньськім парламенті і председом Культурного общества Русинів Румунії (КОРР) **Др. Юрієм Фірцаком**, яку творили генералный таємник КОРР, грекокатоліцький священник, **о. Василь Бойчук**, председкыня областной організації КОРР в Арадї **Віоріка Бойчук**, і фолклорный колектив зо **Сучавы**. Остатні фолклорны колективы были з Мадярьска, конкретно з **Герцегкуту**, **Сентмарії** і містной **Комлошкы**. Але пришов і виступив тыж председа Цілоштатной русиньской самосправи у Будапешті **Андрій Манайло**, як і родак із Комлошкы, сучасный председа русиньської самосправи у Будаерші

і бывший председа Цілоштатной русиньской меншиновой самосправи – **Габрієл Гаттінґер**. За делегації САРО виступив **Г. Бескид**, котрый поздравив участників того святочного дня і подяковав містній русиньській самосправі і ей председові за позваня. Єдночасно передав поздрав од **Александра Зогуляка**, виконного таємника Світової рады Русинів і підпредседы Словеньской асоціації русиньських організацій, котрый був на тот день тыж позваний, але в тот самый час брав участь на подібнім дню в Камюнці, окр. Стара Любовня. Виступаючий далє підкреслив, же цілєм того дня, як і подібных культурных акцій, є захованя русиньської ідентичности і кутурной дїдовизны Русинів у вшыткых областях і переданя їх далшым поколінням.

Потім наслідовав богатый культурный програм, у котрім виступили Русины з Румуньска, Словеньска і Мадярьска, а так ся взаємно культурно збогатили. Шкода, же красны програм перервав дожд, также потім ся люде і виступаючі мусили перемістити до салы містной школки. По програмі было добре погожіня і забава, як то є добрым звиком. Лем треба вірити, же тот день участникам, окрем доброї забавы і погожіня, приніс і шось веце, жебы ясно собі усвідомили, же їх народність – русиньска, їх язык – русиньський, їх культура, звикы і традиції – русиньскы.

Не сидиме зо заложеныма руками

(Выступ у дискусії 9. Світового конгресу Русинів, Мараморош-Сіґет, 22. юна 2007.)

Як уж знате, з поперенїх конгресів, де єм выступала, же нашы прадїдове походжали з **Камюнкы і Орябины**, окрес Стара Любовня, зо Словеньска. Стады одышли в 1845 роцї або і перше. Пішли за роботов, як і теперь. Дїстали ся до **Румуньска**, а зістали ціле стороча в селї **Скеюш**, котре ся находить в окресї Северію, недалеко Решіці. Там собі утримовали свій родный язык, стары звыкы, співанкы і свою грекокатолицьку віру. Мали і свою церьков, в котрій є образ Дївы Марії, што мироточїла в роцї 1934. Тот образ має свою властну історію.

В роках 1947 – 1949 сьме ся около 112 родин вернули назад до старой отчїзны наших предків. Найвце родин зістало в северных Чехах. По часї пішли жыти до **Хомутова**. Нашли роботу у валцовнях труб, дістали квартири і ся там усадили, а зістали доднеська. Думам, же нас там є веце як 300, але уж сьме помішаны з Чехами. Мы уж сьме четверта і пята ґенерація. Теперь ту уж жыєме далшых 60 років, але ся утримуєме, як ся дасть. По революції сьме собі повіли, же собі заложиме таку меншу співацьку ґрупу. Найперше сьме співали, де ся дало, потім сьме ся приголосили до регіонального здружїня **Карловы Вары**, а дале до ФОСЧР в Празї. Зачали сьме выступовати по цілій републіці. Перед тым сьме собі пошыли і повышывали крої, вшитко за свої пінязі. Шыли сьме собі подля старых кроїв, што собі принесли нашы родічі зо Скеюша, а в них сьме выступали у розлічных містах: пару раз сьме выступили в Острові над Огржі, в Домажліцях, в Пылзні, в Яблонцю над Нісов, в Празї на валній громадї Сполочности приятелїв Підкарпатської Руси. Часто выступуєме в Хомутові, ай 10-раз до рока. Уж сьме зробили три выставки **Як ся жыло в Румуньску, Яр в музею, 100 років історії Словакіє у Чехах**. Каждый другый рік выступуєме на МФФ в Карловых Варах. Были сьме уж пятьраз. В Рожнівї під Радгоштєм сьме дістали оцініня за найліпше зображїня русиньскых звыків. На МФФ Стражніце сьме были уж 6-раз, а в 1999 роцї сьме дістали найвышше оцініня од міністра културы Лавреат МФФ Стражніця за утримованя русиньскых традицій. Выступуєме ай за границями Чех. Двараз сьме были у Свіднику на фестивалї, 6-раз на фестивалї в Камюнці, в роднім селї наших предків, в польській Криніці – двараз, а двараз в Михайлові на Лемківській ватрі на чужинї. І в Скеюші сьме были двараз. Ославили сьме 50. і 55. річницю од одходу родічів стады. Того року уж

є 60 років од того часу. В Скеюші іщі зістало дость наших людей. Была єм там пару раз, а є там в околитых селах дость родин нелем з наших, але ту зістали і з области Марамороша, і з Поляны. Не знам, ці о них дашто знате ту, в Румуньску?

В р. 2000 сьме заложили обчаньске здружїня, а так ся нам зышло пару спонзорів, є уж дакус ай грошей. Тот рік, у фебруарї, нас накручовала Остравска телевізія, у марцу сьме зробили выставку наших кроїв, што сьме повышывали, на Великдень сьме выступили у зоопарках, а на День землі – тыж. В маю сьме ся зышли понад 200 людей, наших краянів, приправили сьме про них культурный ґрам, де была ай ЧТ з Остравы. Далє сьме позваны до

Стражніці на МФФ, до Польска, до Леґніці, до Хомутова, пак до Соколова, в септембрї – на МФФ в Карловых Варах і на МФФ в Маріаньскых Лазнях. Далє ходиме выступвати по Домах пензїстів, до зоопарку і інде.

Як видите, не сидиме зо заложеныма руками. Не маме проблемы з навертанєм мастків. Нашы родічі ся давно vyrівнали з румуньскым штатом. Мы хочеме там роздавати радость нашим людєм, припоминати їм старый край, родный язык, звыкы, співанкы і грекокатолицьку віру. Вірю, же ся нам то подарить, вірю, же і вам ся ту подарить зробити вшитко, што сьте собі наплановали. Хотїла бы єм, жебы ся вшиткы люде на цілім світї мали рады, роздавали лем радость.



• Делегатка за Русинів Чеська на 9. СКР – Катаріна Романякова почас выступу в дискусії. Фотка: А. П.



• ґрупа делегатів і гостів-Русинів із Чеськой републіки на 9. СКР ся сфотографовала на памятку при русиньській заставі, котра на тім конгресі у Мараморош-Сіґеті была офіційно схвалена. Фотка: А. П.

Андрій КОПЧА, ведучий делегації Русинів Польска

Конфлікт із проукраїнським Обєднаньом Лемків продовжує

(Справа делегації Русинів Польщі на пленарнім засіданню 9. Світового конгресу Русинів, Мараморш-Сіґет, 22. юна 2007.)

Єст мі дуже приємні поінформувати Вас о тім як діяли ріжнї лемківскы організації в Польщі в роках 2005 – 2007. На гнешній ден в Польщі діє 8 зареґістрованих лемківських організацій: **Стоваришыня Лемків** (орґанізація загальнопольска), **Стоваришыня „Руска Бурса“** в Горлицях, **Фундація „Рутеніка“** в Варшаві, **Стоваришыня Любителі Лемківської Культуры** в Лугах, **Русинскій Демократичний Круг Лемків „Господар“** в Білянці, **Музей Лемківської Культуры** у в Зіндранові і фольклорны ансамблі: **„Лемковина“** з Білянки і **„Кичера“** з Ліґниці. В 2007 р. возникла **молодежна організація „Чуга“**. Очевидно діяльність тых організацій за минулы roky на річ лемківської культуры была ріжна, але не вшыткы мали еднакы можливости, так людзкы, як і фінансовы. Не вшыткы тіж бесідували тым самым голосом, хоч в єдним припаді є так! Была то справа представників лемківських організацій в **Меджеміністерській Комісії д/с народных і етнічных меншин**, котру польскій Сойм принял в 2005 році, а згідні з котром **Лемкы маюť право до 2 представників**. На вспільнім засіданню вшыткых лемківських організацій, включно з проукраїнським Обєднаньом Лемків, в Горлицях выбрано двох представників: **Олену Дуць-Файфер** зо Стоваришыня Лемків і **Юрка Стариньского** – керівника ансамбля „Кичера“. Обєднання Лемків не згодилося з тым і вшыло з салы. Потім выслало скаргу до міністра Внутрішніх Справ Польщі, котрый з уряду дал ім єдно місце а забрав нашым організаційом (выключил з Рады Юрка Стариньского а на його місце покликал Штефана Гладика, председу Обєднання Лемків). Остальны лемківскы організації спротивили ся тому в двох писмах до новых міністрів, з теперішнім хочеме ся стрітити, але до гнеска не дістали сме ниякой одповіді!

Конфлікт медже проукраїнським Обєднаньом Лемків а іншыма лемківськыма організаціями є тіж о будинок Руской Бурсы в Горлицях. Будинок тот до кінця

війны належав до Стоваришыня „Руска Бурса“. По выгнаю Лемків з їх родных сторін в 1947 році, будинок забрала польска держава на лікарню а в 1993 році переказала в державу реактивовано-



• Ведучий делегації Русинів Польска, председа Стоваришыня Лемків і член Світової рады Русинів од ей взнику – Андрій Копча на 9. СКР.
Фотка: Е. Міхны

му Стоваришыню „Руска Бурса“. Але Обєднання Лемків тіж хотіло тот будинок, як тіж 3 гектары землі, котры до нього приналежат. Польска держава дост долго не признавала никому „Бурсы“ аж до мая 2007 рока, коли признала будинок і 1/3 землі Стоваришыню „Руска Бурса“ а 2/3 Обєднаню Лемків, хоч то є єдніст од праві 100 років!!!

Рік 2007 то тіж 60-а річниця выгнаня Лемків з рідных Карпат. **Стоваришыня Лемків**, як тіж іншы лемківскы організації упам'ятали або упам'ятають тоту траґічну річницю. І так Стоваришыня Лемків при спертю ансамбля „Кичера“ плянує повісити памятную таблицю на желізній стациі в Ліґниці і зорґанізувати конференцію і стрічу з переселенцями, а в августі, в часі **Лемківської ватры на Чужині** в Михалові на ватряним поли одкрыти памятны таблы на котрых будут списаны вшыткы села, котры были выселени з Лемковины на західны і півничны землі Польщі. Тих сел буде коло 150. **„Лемківскы Ватры на Чужині“** Стоваришыня орґанізує шторока, тіж в 2005 (25-ту ювілейну) і 2006 році в Крениці Стоваришыня

Лемків зорґанізувало **„IV Медженародне Бієнале Лемківської/Русиньской культуры“** як тіж при помочи Стоваришыня „Руска Бурса“ наступны дві едиції **„Лемківської Творчой Осени“** в Горлицях і околицях. Крім того кружки Стоваришыня Лемків в Гожові, в Пшемкові і Лісцу мали каждого рока свої окремы циклічны імпрезы.

Як іде о діяльність видавничу то Стоваришыня Лемків рока 2005 – 2006 выдало далшых 12 номерів **„Бесіды“** і полученый **„Лемківскій Річник 2005/2006“**, як тіж іншы видавництва. 14 квітня 2007 рока в Ліґниці одбыв ся **V Конгрес Стоваришыня Лемків**, котрый накреслил новы заданя для той найстаршой лемківської організації не лем в Польщі, але і в цілій Європі, а тіж выбрав ей новы власти на будучи 4 роки.

Стоваришыня „Руска Бурса“ то друга лемківска організація, котра активні діят на річ ратуваня і розвитку лемківської культуры, а головні освіты. Тот остальний то головній ціль діяня Стоваришыня. За минулы два roky організація тота зорґанізувала акції посвячены розпочатю і закінчю шкільного рока, бурсацке свято, вечеры коляд, конкурсы пластичны для діти, як тіж спілорґанізувала **„XIII і XIV Лемківску Творчу Осін“**. Крім того од 2 років выдає **„Річник „Руской Бурсы“**. В грудні 2007 року зорґанізувало конференцію **„Пилеты сучасной ідентиты“**. Заряд „Бурсы“ зачал тіж ремонт самого будинку. Вдяка міністеріалній дотации выремонтувано вхід і осушено цини. Роботы будут продолжени до такой міры, до какой будут грошы.

Музей Лемківської Культуры в Зіндранові діят праві 35 років і єст то лем єдина така інституція в Польщі. Діят завдякы родині Ґочів, котра в старій ґаздівці зорґанізувала і веде до днешного дня тот музей. Шторока одбыват ся в ним імпреза під назвом **„Од Русаль до Івана“**, в котрій берут участ не лем фольклорны ансамблі, але тіж одбыват ся пленер малярів і різьбярів. Рада Музея лемківської культуры выдає кварталник **„Загорода“**.

Ци по «копі», то по хлопі?

Нелегко писати ювілейні статі што десят років. А преці... думам, же тепер не буду мала проблему, не буду мусіла ся повторювати. В полным розквіті творчого жытя протягом десятиох років мож так еволювати, так вельо довершыти, же нова ювілейна шанувальніст словна приходить як очевидний крок в будованю творчого силуета ювіляря.

Петро Трохановскій-Мурянка то безсперечно уж ікона сучасной Лемковины. Разом зо вшиткыма контрверсиями, полеміками, критыками, які сут неодлучны при такій позиції, Мурянка стал ся символом тырвання і творіня лемківського світа проти вшиткому, што стає му впілперек. Є хыбаль найяснійшом еґземпфікаційом того, же вартат в жытю быти консеквентным, же напроти модам і тенденціям окрисленого часу сут універсальны правды чловечой чести, достомености, автономії, котры все будят пошану і признаня. Знаме, же Мурянка лемківскіст є все глубоко автентычна і щыра, же коломутной воды тот «сокіл» ся не напе і коломутного слова нам не передаст. Мурянка Лемковині потрібний є не менше як Лемковина Мурянці. **60 років** його напруженого творчо, одданого ідеї, pracowитого жытя створило нову якіст в лемківській історії. Збудувало міст медже минулым і будучым, не простий в своїй конструкції, бо уж ся здавало, же «Вісла» розмыла вшитко, рознесла і лем остає нам проегзистувати іщы кусцьок.... Мурянкове прагніня зарани, обудуване сильныма емоціями, але не лем, бо окрем того тіж заедно неперестанном працюм на лемківській культуровій толоці, не дозволило втопити ся в заливаючий нас ріці вельом, котры потрібуючы духового посиленія, потверджыня вартости своей окремности, находили їх в текстах і жытю Мурянки.

Чом бесідую про Трохановского-Мурянку персональні, в єднотным чыслі, преці він істніл і істніє в шыроком контексті діянь і ініціятив вельох люди, котры чесно не замінили своє мено Лемка-Русина на нияке інче (барже узнане, корыстнійше, моднійше). Та тото є очевидне і бесідувати не треба. Хцу єднак підкреслити, же то не лем ювілейна нагода, але тіж моє пізріня на консеквенцію і силу Петрового триманя ся свого, каже мі го виріжнити гев персональні. Коли трафляло ся, же заслужены лемківскы діяче тратили силу, піддавали ся чужым натискам і атакам, выцофували ся з діянь в приватне жытя, Петро все тырвал як непоруше-

не сумліня, будувал етосовий модель бытя Лемком днес так, жебы Лемковина была і заран. Його сила, талант і міцна детермінація з рока на рік не слабнут, лем тужають і приносят надзвычайны творчы ефекты.

Пишучы статью *Жаждуще жытя* на ювілей 50 літя народжыня Петра Мурянки вымінила єм шыроку ґаму його талантів і просторів культурово-громадской актывности, в котрых осігат він совершенны ефекты. Припомнийме лем, як базу

до вказаня дальшой Петровой еволюції, тото, што од долгых років він тягне і розвиват.

Адже, незаперечні Мурянка-поета створил окремний напрям в сучасній лемківській поезії. Вколо него сформува-ло ся ціле поетыцке покоління лемківских творців. Остатнє десятиолітя принесло не лем новы збірky верши, але тіж головне русинське виріжніня за літературну творчіст – **Нагороду ім. Александра Духновича в 2002 році**. В тым іщы році подарує нам Петро Мурянка свою ювілейну двоязычну збірku, в котрій напевно мож буде прослідити еволюцію Петрового поезиювання.

Мурянка – хоронитель і творец сучасного лемківського языка – през остаєнє 10 років не лем дальше вчыл діти в школі і поза школом, але дарувал ім прекрасний **Буквар**.

Мал свою немалу консультаційну участ в **Граматыці Лемківського языка**. В своїх чысленных текстах надзвычай дбат як про языкову якіст, так про мудре заглублиня сучасного языка в традицію, як і вынахідливе ввуджыня го в новы культуровы контексты.

Як тлумач Петро Мурянка гідні розшырил трансляційный простір. Окрем кашубской, серболужыцкой – малых літератур, котры го все інтересували, штораз барже інтригує го «велика» клясика – Міцкевіч (тлумачыня і парафразы), Словацкій, Норвід, Конопніцка, Франко (тлумачыня **Мойсея** опублікуване в оддільным выданю), Штур і інчы. Тлумачыт тіж науковы тексты на лемківській язык і пропагує в **«Бесіді»** ци **«Річнику»**. Выданя тлумачынь Мурянки як оддільной позиції даст напевно полнійшу свідоміст значыня його тлумачынь головні для розвитку лемківського языка і пошыріня його функціональных сфер.

Як редактор і пропаґатор довюл Петро Трохановскій до того, же редагувана през него **«Бесіда»** єст єдным з найбарже якістных меншыновых часописів так під мериторичным, концепційным, як і графічным взглядом. Окрем **«Бесіды»** **«Лем-**



• Душа русинства у Польску, лауреат Премії Александра Духновича за русинську літературу, 60-річний юбілант – Петро Трохановскій. Фотка: А. З.

ківській календар» еволюювал в **«Лемківській Річ-ник»**, што принесло тіж нову концепційну формулу. Приготував і видав Трохановскій тіж твори мало знаного нам скорше Нестора Репелы, пропагує творчість інчых авторів.

Як композитор, талантливий виконавець, учитель і любитель музики веде Петро Трохановскій неперестанно Креницькій церковний хор, компонує до поетичных, народных, релігійных текстів, своїх авторских і чужых. Заєдно захоплять слухаючых своїм неповторным, тужливым голосом. Пише і реалізує словно-музычны спектаклі для діти і молодежи.... все активні, під нову оказию, нову потребу.

Як організатор і конферансер од долгих років, од початку реалізуваня всяких лемківских імпрез, тягне обовязки ґазды, думкодавці, творця специфічної атмосфери. В Крениці адже зорганізуваны были уж два Світові Конґреси Русинів, гев двигат Петро організаційний тягар *Беннале Лемківской/ Русиньской Культуры*, часто *Лемківской Творчой Осени*, не бесідуячы про оказийны празнуваня нп. поставліня памятника Никыфора. А і на *Лемківску Ватру на Чужині* не одмовит Петро поїхати і свою «оранину» преорати, і в Зындрановій го видно, і в Бортным і всяди, де го попросят, де потрібний. А просят го часто (не лем нашы, але тіж братя зза Бескіда і Полякы), бо тяжко дакому інчому ввести так автентичного лемківского духа в імпрезу як Петрови.

В тых вшитых припомнених, а і в інчых, не выміненых гев просторах активності, видно довершене протягом десяти років велике розвита, інтенсивніст і ефективніст творчых діянь. Розвиват Петро остатньо тіж цілком новы формы творчости – потрібны, бракуячы Лемковині. Бо він вдыхат, автентичні чує потреби лемківкой сучасности, котры дозволят творити полноту, самовыстарчальніст символічного універсум Лемків, што не буде змушало молоде покоління глядати достоменных потреб поза своїм. Адже Петрове перо, фурт ліричне, выповідат ся в новых, днес будучых потребом часу формах літературы факту таких, як біоґрафічний документ. Петрова *A Wisła dalej płynie...*, хоц то не першы того рода спомины в сучасній лемківській літературі, вносит до ней цілком нову якіст. То не лем документ, то високо довершена артыстычна форма, котра діє вельоплощыново на уяву, естетызм і емоції читателя – не лем Лемка, але тіж «сусіда», бо і він має вельо зрозуміти і одчути з того, што дале шумит в Віслі.

Інчым, тіж не новым днес для Лемків документом, якій Петро з великим заанґажуваньом опрацює, є історія рідного села Трохановских – **Білцаревой**. Знаючы Петрову історичну пасию, видячы, яку кореспонденцію з Білцаревянами в цілым світі він веде, мам певніст, же буде то надзвычай цінна моноґрафія села, не лем документальна, але тіж жытьова, емоційна.

Дознала я ся на свіжо і про інчий іщы великій писательскій проєкт Мурянки. Задумал він, а уж по части і виконал, написаня великого фабулярного твору-повісти, якого так нашій літературі од часів Хыляка (пишучого в язычію), а потім Бедзика (україноязычного), бракує. Знам, же Петро довершит тото заміряня, же збогатит нашу літературу непомірно, даст їй бракуюче еволюційне огниво і буде то твір високой якости, того єм певна....

Ци «по копі, то по хлопі»? Бесідувала єм з Петром в ден його Ювілею. Братя зза меджы, з Орябины і Чирча, котры приїхали пару дни скорше до Ювіляря з желаньями, перепутали штоси в словах і желали му з нагоды 80-літя. Петро то прийняв як добрий омен. «Жебым дожыл – рече – так як мі желали, до вісемдесятки, то уж встигнул бым зробити тото, што замірям». Ци человек, котрий має фурт так вельо думок, концепцій, ідеї, фурт понаглят, бо так вшитым і вшиткому є потрібний, встигне даколи ся встаріти? То ся не стане николи. Петро і до вісемдесятки не здолят заперти своїх діянь, котрых буде фурт вець і вець...

Не здолят і не запре, його творчий потенціал росне поза ним і понад ним. Його думкы, заміряня довершають ся а і будут ся довершати в діянях вельох Лемків. Він потрібний Лемковині як і Лемковина йому – повторю. Прото ани по «копі» ани по вісемдесятці, ани по сотці.. не буде «по хлопі». Петро ся сміє – «та якій з мене хлоп, така лем Мурянка». Гей, Мурянка, котра стала ся символом, а символ є чымси, што будує, творит спільноту в ей самозрозумлію. Символы сут понад часом. Петрів Ювілей, не важне котрий, уж не мірят років його жытя, бо оно уж побороло промияня часу, лем є нагодом до важной констатації. Зме, жыєме, тырваме через своє символічне універсум. Не през матерію, котра проминят, змінят ся, старіє, не през лісы, маєткы, котры мож забрати, лем през духа, котрий, як вказує примір Ювіляря, може быти незломний і вічний. Його чыстота і щыріст будят пошану навет в ворогах.

Повісти, же творчий потенціал Петра Мурянки не кінчыт ся скінчыньюм шістдесятки, а буде тырвал понадчасово, то інакше повісти, же сучасна, повыселенча Лемковина, котра як раз тіж рахує уж шістдесятку, не стоїт перед перспективом «по Лемковині». Ёй мурянчыний вид, хоц так непозірний на око, нияк не конкуренційний до великих політычных амбіцій околичных вітчизн сусідів, має в собі штоси, што будит пошану своїм етосом тырваня при своїм.

На свій ювілей Петро Мурянка отримал желаня од люди і інституцій з цілого світа. Вказує то вагу і пошану для його малой, але впертой, уцтивой і заєдно жаждушой творити для будучого тырваня Особы. Розшырме тоту пошану на контекст, якій символізує собом Мурянка, і звільнийме Ювіляря з почутя незручности при опублікуваню той лявдації. **На многая і благая літа...**

ЗБОГАЦЕНА АКТИВНОСЦ РУСКЕЙ МАТКИ

(Справа делегації Русинів Сербії на пленарнім засіданню 9. Світового конгресу Русинів, Мараморош-Сігет, 22. юна 2007.)

Активносци Рускей матки у периодзе медзи осмим и дзевятим Шветовим конгресом Русинох запровадзени у пейц месних організаційох: у Руским Керестуре, Кули, Коцуре, Вербаше и Новим Садзе и трох месних одборах Форуму младих РМ, конституованих у Новим Садзе, Коцуре и Руским Керестуре.

Месни одбор Рускей матки у Руским Керестуре, на скарски отриманей 25. януара 2006. року, порушал инициативу за виробок елабората о економскей оправданосци формованя Општини Руски Керестур. Анкетне вияшньоване гражданох о инициативи Руски Керестур – Општина, зоз хторим було облапене вецей од 82 одсто полнолітних гражданох места, запроваджене у юлію прешлого року, а вецей од 88 одсто анкетованих потримали тоту инициативу.

Рочна активносц Рускей матки оцenenа и програмнована на порядней рочней Скупщини РМ, хтора отримана 11. фебруара 2006. року у Новим Садзе. На Скупщини утвердзени и **предкладаня национальних символів Руснацох у Сербії**, хтори доручени Национальному совиту Руснацох на розпатранє и прилапйованє, як и предкладаня за засадницьки национални символи Руснацох/Русинох/Лемкох, хтори предкладаме 9. Шветовому конгресу РРЛ на розпатранє и прилапйованє.

Два найзначейши питання за Руснацох у Сербії хтори треба же би вошли до Стратегії роботи Шветовой ради РРЛ спрам заключеня Управного одбору РМ то:

1. **Сотрудніцтво факултетских/ універзитетских катедрах за руски/ русински/ лемковски язык и литературу у Новим Садзе, Прешове и Кракове**, зоз обовязнима медзисобними роботними черанками студентох и професорох, найменей по еден семестер на тих катедрах, як и їх засадницьке сотрудничтво зоз Университетом у Торонту,

2. **Виробок календаря культурних манифестаційох (фестивалох культури) Руснацох/ Русинох/ Лемкох у жемох штретней Европи и Северно-американскім континенту** у хторих жиеме, зоз обовязку догварки о медзисобним поволованю и участвованю на них.

У організації Форуму младих и Управного одбору Рускей матки у Руским Керестуре од 21. до 24. августа прешлого року отримани штврти **Шветови камп младих Руснацох/ Русинох/ Лемкох**. На Кампу, хтори отримани у сотрудничтве зоз Министерством просвити Републики Сербії, Службу за людски и меншински права Републики Сербії и покраїнскими секретариятами за образованє, культуру, младеж и спорт АП Войводини, участвовали делегаций младих Руснацох/ Русинох/ Лемкох зоз Польскей, Словацкей, Горватскей и нашої жєми – Сербії, зоз Нового Саду, Вербасу, Коцура, Кули и Руского Керестура. Штєраец пейц учашніки Кампа були змєсєнєни у Дому школярох ОШ „Петро Кузмяк” и уключовали ше до едукативно-креативних роботных Семинара зоз театралней уметносци.

Учашніки Кампа 22. августа нашивели Катедру за руски язык Филозофского факултєта у Новим Саду, дзе их привитали проф. др **Юлиан Рамач**, тєди руководитель Катебри и проф. др **Михайло Фейса**. Потим нашивени и Факултет технїчних наукох, а делегацию Кампа приял и **Модест Дулич**, покраїнски секретар за младеж и спорт АП Войводини. Пополадню учашніки Кампа нашивели Петроварадинску твердиню,

центрер Нового Саду, а у вращаню и Греко-католицку парохиялну церкву святого Йосафата у Кули.

На Дзєнь младого Руснака/Русина/Лемка, 23. августа, учашніки Кампа нашивели Основну школу и гимназию „Петро Кузмяк”, дзе их приял директор **Янко Хома**, положили букет квеца на памятник др Гавриїла Костельника и нашивели Национали музей Руснацох у Замку.



• Ведучій делегації Русинів Сербії, **председа Руськой матки – Дюра Папуга**.
Фотка: А. П.

Владика **кпр др Дюра Джуджар**, єгзарх Апостолского єгзархату за греко-католицох у нашої жєми учашнікох Кампа привитал у новим Каритасовим доме за младих, а потим нашивена Катедрална церква святого оца Николая и Марийово свячїлїше у Водици.

Делегация Рускей матки ведно з делегацию Национального совиту Руснацох 9. и 10. фебруара 2006. року **госцєвала у Будапєшту**, дзе участвовала на шветочносци з нагоди отверєня Русинскей читальни и Етнографскей постановки Русинох у Мадярскей у організації Всєдержавней русинскей меншинскей самоуправи (ВРМС). З тей нагоди председательки **Вирї Гириц** придати вецей од сто кнїжки Руснацох зоз Сербії, як дарунок Рускей матки, Дружтва за руски язык и лїтєтатуру, Национального совиту Руснацох и НБУ „Руске слово”.

У організації Рускей матки, на поволанку **Андрєя Кончу**, председателя Товаришеня Лемкох у Польскей, од 4. до 6. августа 2006. року витворєне окреме успїшне госцєванє ансамбля Культурно-уметнїцкого дружтва „Жатва” зоз Коцура на прешлорочним **26. Фестивалу лемковскей/русинскей культури „Лемковска ватра на цузини”** у Михаловє при Леници у Польскей. У вращаню зоз Михалова Коцури нашивели и Куров при Бардеїовє у Словацкей.

На поволанку **др Георгїя Фурцака**, председателя Культурного здруженя Русинох у Румунїї, у організації Рускей матки од 24. до 26. августа 2006. року витворєне окреме упечатлївє **госцєванє Музично-фолклорного ансамбля Дома культури зоз Руского Керестура у городу Дева у Румунїї**. Рускокерестурски аматєре наступєли у культурно-уметнїцкей часци 22. Национального симпозіюма зоз истотїи и аграрней рєтрології Русинох у Румунїї.

У організації Мєсного одбору Рускей матки у Коцуре 24. сєптембра 2006. року

отримана богата и плодна цалодньова подобова колония. Домашнї подобовим творитєльом з тей нагоди була Основна школа „Братство-єдинство”. Мєсни одбор Рускей матки у Коцуре, як и мєсни одбори Рускей матки у Кули и Вербашє ше зоз власнима програмскими змїстами уключєли до КМ „Костельникова єшенє”.

Форум младих РМ и Городски одбор РМ у Новим Садзе 27. октобра у просториїох Руского культурно-просвитного дружтва організовали забавни вєчар за младих Руснацох под назву **„Витайцє млади у Новим Садзе”**. Городски одбор РМ у Новим Садзе у нєвємбру 2006. року організовал штврти Руски фестивал монодрами.

Управни одбор Рускей матки и Форум младих РМ, на засаднїцкей скарски отриманей 22. сєптембра прешлого року у Руским Керестуре, розпатрили причини и окреме **чєодлїви пошлїдки инициативи за припознанє України за матичну жєм Руснацох**, хтора порушана 12. сєптембра 2006. року у Коцуре, на засаднїцкей скарски представнїкох совитох мєсних засаднїкох Коцура и Руского Керестура. Управни одбор и Форум младих Рускей матки утвердєли потребу реагованя хторє доручєне медїєм на руским языкѹ зоз цїльом його обьявїованя.

Основна оцєна же **порушєванє инициативи за припознанє України за матичну жєм Руснацох** представлє **першєкласну провокацию и озбїлїну политичну глупосц инициатора и спрам Руснацох и спрам держави України** и мєжє лєм **начєоднїз терашнїм дипломатично поведєно толєрантним и розумним медзисобним одношєньом**. Бо, знаю и Руснаци, а зна и Україна, жє одкаль Руснаци походза, знаю жє бєшєда Бачванско-сримских Руснацох у основї зємплинско-шаришска, як и народни шпиванки и обичаї, жє найвєкшє часи Руснацох присєлна пред 262 роками зоз Зємплину и Шаришу, а мєнша часц и зоз Лємковини и Подкарпатя. Знаю и єдни и други жє нєшка Руснаци/Русини/ Лємки автєхтоно жию у сєдем штрєднє-європских жємох: Польскей, Чєскей, Словацкей, Мадярскей, Румунїї, Горватскей и Сербїї, дзе су и урядово припознати як национални засаднїци и дзе хасную шицки права за оцуванє власного идєнтитєта и жию и на Подкарпатю у України, дзе су припознати як суб-єтнос українского народу. Прєто шицки тоти осєм штрєднє-європских жєми творя групу жємох матичнєй нації Руснацох.

А, **матична жєм ше нє вибєра, алє здобува зоз родзєньом, активносцѹ и роботѹ, длугорочним тирваньом и животом**. Прєто за Бачванско-сримских Руснацох **матична жєм тєраз Сєрбия, братом за Дунайом Горватска, Руснаком и Русином у Зємплину и Шаришу Словацка, Лємком Польска...** И нє мєжє з єдну фалшиву декларацию „проукраїнски” або „антиукраїнски” ориєнтованих Руснацох прємєнїц тєту истєрийну и фактичну правду.

За домашнєго наступного, дзєшатого Шветового конгрєса РРЛ **предкладаме Руску матку и Руски Керестур у АП Войводини и Рєпублики Сербїї**, нє лєм прєто жє змє на шєрє по принципѹ першєго круга домашнїх, алє и прє нашє шицки потєрашнї и наступни активносци, прєто жє за тим мамє потєрєби, а мамє Вам и вєлє того указац и похвалїц ше и у обласци просвити, культури, духовного живота, информованя и привредного розвою.

Будзє нам мїло привїтац Вас у Руским Керестуре.

Любка СЕГЕДІ-ФАЛЦ, ведуча делегації Русинів Хорватська

Вше зме були признати як націонална меншина

(Справа делегації Русинів Хорватська на пленарнім засіданню 9. Світового конгресу Русинів, Мараморош-Сіґет, 22. юна 2007.)

Пред двома роками, 2005. року, кед зме були прияти до Шветового Конгресу Русиных у Криніци, гварела сом же мам шерцо полне радосци. Тераз одзнава потвердзуєм же нам исто и ище вецей шерцо виполнете з радосцу але и пиху. Гоч яки нам условия у котрих жиєме и робиме, отримали зме и зробели досц? Приходзиме зоз Републики Горватскей, з єдиних двох валалох Петровци и Миклошевци дзе у векшим числе ище жию Руснаци, як ми себе наволуєме. Єст менше число и у двох варошох Вуковар и Винковци а и ширцом по цалей Горватскей.

Русини/Руснаци вше жили веднак, од приходзеня до Войводини под час владаня Марії Терезії 1745. року. **До Петровцох и Миклошевцох у нешкайшей Горватскей нашо прадідове ше переселелі зоз Коцура и Руского Керестура у першей половки XIX. вика.** Тоти котри пошли далей нешка уж скоро цалком страцени у натуровім цеку асиміляції. Лем под час II. Шветовой войны жили зме у двох державах. То ше збуло і те-

раз по роспаду Югославії. Але нужно повесц, же зме од самого приходзеня по нешка і Русини/Руснаци у Войводини, терашней Сербії и Русини/Руснаци у Републики Горватскей вше



• Ведуча делегації Русинів Хорватська на 9. СКР, председкыня дружтва „Руснак“ – Любка Сегеді-Фалц.

були признати як націонална меншина. Вше зме мали свойо ґрекокатолицьки церкви, школи, лебо лем своїх руских учительох. Право на свой язык и культуру. Меняли ше держави, а нас Русиных/Руснацох у терайшей Републики Горватскей і Сербії

дзели и вше дзелєл лем Дунай. Руснаци ше розвивали у каждом огляду, а кед ше збагацели, свойо дзеци почали пошилац на школи, а то такой достало цихе висельованє. Млади школовани находзели себе и дом и роботу и манжелску пару другой народносци и вири. Поля и богаства оставали на старих и помали ше росиповали. То судьба Русиных/Руснацох у републики Горватскей. Але заш єст места за радосц и надію.

2005. року у Криніци сом гварела же мушиме чекац озда и роками же би нам младеж виросла. А я нешка полна радосци кричим, же зме привели младих школярьох и студентох на жаль и ані єдного параста. Нагло повирастали, нагло ше пренашли у своїх кореньох і нежка жадаю войц до Форуму младих бо у себе чувствую душу і шерцо своїх дідох. Гоч и не буду параста як цо им були дідове, буду любіц жем и польо, класки и почитовац витрапену парастну руку. Прето тото зблїжованє Русиных ма веліке богатство. Так веднак зме моцнейши, зєдинєни можеме легчейше и вецей.

Мушим повесц же сом и сама постала моцнейша. Спознала сом нови краї, нових людзох, прешла сом даскельо тисячи километри, тераз сом вецей не сама. Пришли ту зо мну тоти котри ме зменя. Богатша сом за єден смуток бо сом дознала през яки чешкосци и яку трапезу преходзел мой род през вики але вше ишол за лепшим гоч і з чешкосцу. Не легко, бізовно же не легко жиц не у своєї держави, але и у тей новей оцовщини не чешко буц вредни и совисни человек.

Руснаци у Петровцох и Миклошевцох, та у варошох Вуковаре и Винковцох ведно зоз горватским народом и другима народносоцами дзеля чешкосци котри настали по отчественой войны котра и була найчеша



• Група молодых Русинів, участників 3. Світового форуму русиньской молодежи у Мараморош-Сідеті із сучаснов членков Світової рады Русинів Наталієв Гнатко (перша зліва), виконним секретарём СРР Александром Зозуляком і председом СРР Павлом Робертом Маґочієм і гостём 9. СКР із Словеньска – Аннов Плішковоз.

баш у тим краю и **намагаю ше обстац**. Кельо ещи Руснаци об-
станю як национална меншина
не мож твердзиц, але бизовно
же не длуго. Мала то гарсточка
лем дас коло 3000, та гоч з боку
держави не маме ніяки чежкос-
ци, правя нам их Русини-Україн-
ци, а и ми сами. Прето одзнава
наглашим же у Шветовим кон-
гресу Русиных видзиме могуч-
носц своєї длугшей будучносци
и гоч ше барз намагаме ришо-
вац своєю проблеми, заш лем
обчекуєме и помоц. Державна
власц у Републики Горватскей
муши видзец у котрим фактору
проблем а конечно ані го нет.

**Ми лем сцеме остац того цо
нам були и дідове – Руснаци.**
Шицко друге ришує ше само по
себе. **Нам не хибя ані школи,
ані школяре, ані учителє, ані
професоре, церкви и паноце-
ве. Шицко маме свойо.** Лем
барз нужно винайсц могучносц
як то шицко цо длужей очувац.
Обчекуєме же дружтво „**Рус-
нак**“ одроби можебуц и гисто-
рийну ролу, баш у тим намага-
ню за цо нам реална надія у тих
младих людзох котри зоз таку
вельку радосцу пришли аш ту
гу Вам, а и мнє веліка радосц
и виполненє дзецинского сна,
бо сом як дзецко чула за Буко-

вину, а кед сом ше напила води
зоз фляшки на кторей писало
„Буковина“ чувствовала сом же
сом ше напила найлєпшей води
в живоце, а як видзице длугоки
є.

**Жадам у мєно нашей деле-
гациї и младих, у свойо мєно
и шицких Руснацох зоз Репуб-
лики Горватскей учашніком
Конгресу, а окремно домаш-
нім длугоки и успишни живот.**

**Тиж жадаме же бли зме Вас
о два роки могли привитац у
Петровцох и указац Вам же
гоч зме далеко, шицки сце
нам ту такой коло шерца.**

ПгДр. Марія МАЛЬЦОВСКА

Слідами румуньских Русинів 1.

Крачунів – родне село Василя Бойчука

В рамках 9. Світового кон-
гресу Русинів, який ся одбивав
того року в румуньскім місті Ма-
раморош-Сіґеті, єго делеґаты
навщівили і околиты села на Ма-
раморошіні, де жыють Русины.
Зашли сьме до села **Крачунів**,
де сьме ся стрітили з дуже при-
ємными людьми, **Марієв і Васи-
лєм Бойчуковима**, родічами **о.
Василя Бойчука**, який служыть
в грекокатолицькій церькви в
Переґу Марє. Отець духовный
робить заслужну роботу в ру-
синьскім русі в Румуньску, який
ся зачинать іщі лем пробуджова-
ти. Окрем церьковной, душпас-
тырьской роботы, він є пропаґа-
тором русиньской културы. Єго
отець Василь Бойчук жыє свій
скромный живот у споминанім
селі.

Біоґрафія єго є проста. На-
родив ся в селі Крачунов, як ту
говорять Крачуново, 1. 1. 1942
року. Было їх доведна шестеро
дітей, штирєма хлопці і дві дів-
чата. Сестры ся поодавали по
Румуньску, а брата в селі зіста-
ли. Єден з хлопців, Николай, кот-
рый уж умер, був священником,
а першыраз служыв у парохії в
Переґу Марє, де є теперь о. В.
Бойчук, єго сыновець. Василь
Бойчук ходив до україньской
школы в Крачунові, што і чути
на єго бісїді, і хоць де-не-де ся
продруть слова на „у“, закінчіня

русиньскы і под. До школы дале
не йшов, бо было треба ґаздо-
вати. Не было то легко, бо був
найстарший з дітей, а нянько їм
вмер, кідь мав 43 роки. Василь
мусив іншых годовати братів і
сестры. „*Я мусив робити. Як пуд-
росли, они собі пушли*“, – гварить
В. Бойчук. Два роки був погра-
нічником в Переґу Марє як вояк.
Служба была служба. Было тре-



• Генералный секретарь Културно-
го общества Русинів Румунії, гре-
кокатолицький священик у Великім
Переґу (Переґу Марє) о. Василь Бой-
чук із женов Віоріков, председкынів
областной організації общества в
Арадї. Фотка: А. П.

ба стражыти граніці од „непри-
ятеля“. Пак ся вженив і робив на
желізниці в Сіґеті аж до недавна,
поки не пішов на пензію. Мали
ведно із своєв женов Марійков
двоє дітей – **Василя і Марьку**.
Дівка робить в Італії, але хоче

ся назад вернути до Сіґету, де
має ай квартиру. Сын сі выбрав
душпастырьске посланя, дістав
місце в Переґу Марє. Як видно,
діти має на порядку.

А він? Вже на пензії. Дало бы
ся повісти, жебы собі уж міг дати
покій з роботов, же ся уж дость
наробив, же собі може встати
коли хоче, лячі коли ся му зажа-
дать. Але де там! Якраз теперь
повно роботы коло дому, коло
ґаздівства. Видиме, як ту красно
вшитко споряджене. Покошена
загорода, сїно зложено до ко-
піць, а в загородці вшитко, што
треба – бандуркы, зеленина.
Звыкнув на роботу. Як робітник
на желізниці вставав рано о пя-
тій як взимі, так і вліті. Не было
свята, не было неділі. Ці є днесь
щастный? Гварить, же ся жыє
дакус ліпше, але без роботы не
мож. „*А што маву стояти і ди-
витися? Не маву никого, хто
бы мі помагав. Хто має на ста-
рі дні дітей коло себе, має по-
магачу. А я не маву. Мої пушли
до світа. Я са на них не серджу.*
*Не прошу од них, і они од мене
не просять*“, – так зобшує свою
філософію жытя Русин з Крачу-
нова, выроблений чоловік, але з
веселыма іскерками в очах, Ва-
силь Бойчук.

Як нам повідать дале, в Кра-
чунові жыють Русины і Румуны.
Є 450 домів, в котрых векшинов

суть Русини. Они собі свою традицію тримають і не переходять на румунське. Святки ся ту одбывають подля старого календаря, обидва народы ся решпектують взаємно.

Приємно было на дворі Бойчуковых побыти, побісідовати. Іщі сьме ся интересовали о можности заробків, о тім, што ся ту родить. Самы сьме віділи, як стары, низенькы і маленькы што до простору хыжки, една за другов падають, на їх місті ростуть новы будинкы. Высокы, просторны, як колись у нас то было. Про Румунію, якбач, тот час аж теперь надходить, про Русинів, окреме. Они, як і в інших країнах, жыють на окраїнах, в горах Карпатах, в котрых, подля легенды мав свій палац і сам Ґроф Дракула. Горы ся не змінили, ани тоты ужасны серпентіны, од котрых ся крутить в голові, ай стромів є ту іщі дость, з кот-

на селах. Они їх фактічно выбудовали. Настав час, повертали ся назад домів на Словенсько, тоты села спустіли. Так холем свідчать очіты свідкове, якы там жыли, і по довшім часі там пішли попозерати. Также так то є. Здало ся нам, же сьме в Румуньску обявили Америку односно Русинів. Окрем фактів з історії мараморош-сігетського процесу, де нашы люде потерпіли за своє пересвідчїня, о сучасных Русинах сьме тых інформацій не мали много. Дакотры з них ся голосять ку Словакам, дакотры к Українцям, а дакотры к тзв. Рутянам, т. є Русинам. Наїсто є їх велё порумунченых, што і нечудо. Тадь вытримати тискасімілації в романській среді, то наїсто не є так легко. Наїсто є тяжше, як є то в славянській среді, наприклад, в чеській, словенській, українській, польській, і хоць каждая з них має свої шпеціфічнос-

зміны в думаню Русинів. Великий потенціал є по селах. Там мож найти вшытко, што є потрібне на утриманя русиньской ідентіты. Лем то треба підхопити. А ці не найважніша є робота учителя і священника міджі Русинами. Як всягды.

Добрым прикладом може послужыти сын Василя Бойчука з Крачунова, ґрекокатолицький священник в Переґу Маре, о. Василь Бойчук, який у своїй парохії ведно із своєв женов робить заслужну културно-хрістіаньску роботу. Хто був на културнім проґрамі конґресу, відів го, як і ёго жену, скромно співати із діточками на сцені, не убранив ся думці, же таких сящеників бы нам было треба веще. На першыи день конґресу ся отець духовный не побояв і світських співанок. Видно, же жыє з народом. Правда, вшытко з міров, без перекрочіня границь.

Такий способ хрістіанізації, екуменізму береме. І священник є чоловік. О. Василь Бойчук має у своїй парохії понад штирісто вірників, а то свідчить о ёго підпорі і облюбености міджі людьми.

Аж в сучасных условиях, так ся нам видить, зачав ся розвивати новий пучік на стромі русинства в Румуньску. Велё є непознаного, невыскуманого. Треба дати факты на міру. Кідь сьме ся лучили з обыстём Марії і Василя Бойчуковых з Крачунова, а шатовали сьме ся до далшого села – Быстрого, часть делеґатів наступила до мікробуса, а під велінём визнамной Лемкынї з Польска Оленкы Дуць-Файфер сьме путовали далше, з двору нашого гостителя ся несли мелодії русиньских співанок. То співали нашы приятелі Русины з Чех. Мелодія была задушевна, зіставала позаду, а мы ся везли дале, через темный ліс Карпат, на далше місто, де нас чекало неменше сердечности і погостинности, але і немало зачудовань, де сьме ся дізнали, наприклад, і того, як собі еден ґазда взяв за куму смерть, або чом Чавшеска называли Карпатський орел...

(Продовжіня в далшім числі.)



• Родічі о. В. Бойчука – Василь і Марія Бойчуковы з дівочков Марьков.

рых мож того много побудовати, але міняють ся люде. Ай кідь зуб часу іщі спомины цалком не знищів, стары часы тоталіты одышли до депозіту забытя. Подувать ту свіжий вітор Европы. Видно то на думаню людей, на активізації подникателів нелем в місті Сіґеті, але і по русиньских селах. Русины суть ту такы робітны, як усягды на світі. Де не підуть, там ся можуть похвалити выслідками своєї работы, порядком коло свого обыстя і на околиці. Добрі знаєме, як нашы Русины, кідь оптовали на Україну, який там слід охабили

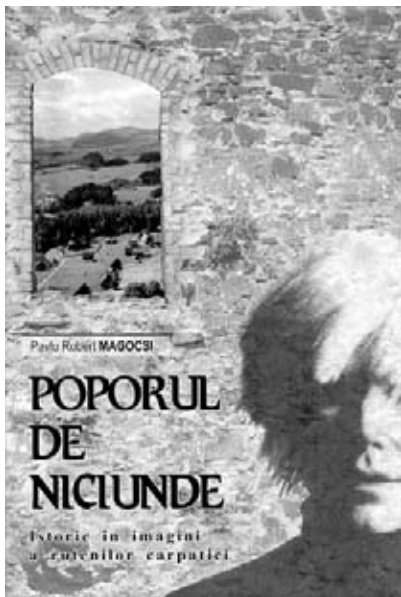
ти, а вшытко часто залежить од родини і школы. В кождім припаді Русины в Румуньску (ку тій категорії належать і Русины в Мадярьску, в Америці, Канаді і інших западных країнах) то мають барз тяжке, кідь собі хотять утримати свою ідентіту, язык, азбуку, а треба їх обдивляти, як ідуть помалы крок за кроком, отворяють ся шыршому русиньскому світови. О тім свідчів і тогорічний Світовий конґрес Русинів на території Румуньска.

Кідь сьме споминали, же на місті старых будинків вырастають новы, мали сьме на думці і

Найграндіозніший проєкт — книжка Народ нивыдкы

(Справа делегації Русинів Северной Америки на пленарнім засіданню
9. Світового конгресу Русинів, Мараморош-Сіґет, 22. юна 2007.)

Делегацію Северной Америки заступує на Світовім конгресі шість організацій із США і Канади. Суть то такы організації: Карпаторусинський научный центр, Карпаторусинське общество,



• Обалка найновшой, румунської версії книжки П. Р. Маґочія – Народ нивыдкы: ілюстрована історія карпатських Русинів, яка вышла тісно перед 9. Світовим конгресом Русинів у Румунську (Видавельство В. Падяка, Ужгород 2007).

Карпатський міжнародный інститут і Асоціація Русинів зо США, а тыж Руске дружтво Северной Америки і Світова академія русиньской культуры з Канады.

За послідні два роки робота тых організацій ся зосереджовала главно на активіты в области культуры і науки, а тыж на лобованя в интересах Русинів у представителів влады США, але і лобованя в других державах, де жыють Русины, як і на фінанчну поміч при популяризації русиньской культуры і освіти в европській домовині. Хотів бы-м дакількома словами згорнути роботу каждой з тых організацій за період од посліднього світового конгресу в 2005 році в Криниці аж по сучасність.

Найновша з тых організацій – Карпатський міжнародный інститут, на челі котрого стоїть наш делегат, професор Павел Бест, минулой яри організовала

міджінародну наукову конференцію в Перемишлю на тему, подля терміну проф. Беста – „четвертой Руси“. Інститут тыж дав фінанчну поміч на публікацію двоязычной ґраматіки русиньского языка отця Димітрія Сидора. Асоціація Русинів штату Мінесота організовала конференцію на тему будучности Русинів як етніка в США. Руске дружтво Северной Америки продовжує організовати соціальны активіты міджі войводинсько-русиньсков громад у Канаді і дякуючі свому председови Юліанови Сабадошови (який є делегатом на нашім конгресі) заспонзоровали виданя збірки поезій Дюры Папгарая, першого лауреата премії А. Духновіча, в перекладі до анґліцкого языка.

Найстаршов з ествуючих русиньских організацій Северной Америки є Карпаторусинський научный центр. Він продовжує росшырєвати тисячі публікацій о Русинах міджі особами і інституціями по цілім світі. Споміджі тых матеріалів треба выдвигнути популярне книжне виданя Карпатськы Русины, котре ся зъявило в переробленім словенськоязычным і русиньськоязычным виданю. Од часу, кідь брожурка вышла по пер-

шыраз у 1995 році, была переложена до девятёх языків (посліднім виданём є чеське) в тіражу 62 тисяч фалатків. Карпаторусинський научный центр тыж координує збераня фінанцій про русиньскы школы на Україні і в Словакії, робить выбір лауреатів каждорічної Премії А. Духновіча за найліпшы твір русиньской літературы.

З погляду індивідуального членства, найбівшов русиньсков організацій Северной Америки є Карпаторусинське общество, на челі котрого стоїть Джон Ріґетті і недавно зволена віце-президентка Маріянна Сивак, котра є попершыраз делегатков світового конгресу ту, в Сіґеті. Карпаторусинське общество мать девять філіалок по цілій території США. На челі вашінґтоньской філіалкы Карпаторусиньского общества стоїть пан Віктор Габурчак, котрый є тыж попершыраз в животі делегатом Світового конгресу Русинів. Хочу припомянати, же якраз тота філіалка найвеце лобовала за інтересы Русинів европской домовины у представителів влады США, тыж організовала стрічі председы світового конгресу з представителями амбасад восьмох держав і Европской унії. Общество є єдним з трёх основных спонзорів русинь-



• Хлібом і солёв привітали Русины з Румуньска делеґатів і гостів на українсько-румуньській границі Солотеино – Мараморош-Сіґет, міджі нима і председу Світової рады Русинів Павла Роберта Маґочія (першы зліва). Фотка: А. П.

ських шкіл у Словачії і на Україні. Тыж было організатором турне по США двох фолклорних колективів із Словачії. Карпаторусинське общество продовжує видавати новинки **New Rusyn Times** (яких редактор **Річард Кастер** тыж є днес міджі нами), але в сучасности найбільш клопоты організація має зо збераньм фінанцій на рестаурацію Народного карпаторусинського культурного центра, котре ся находить в будові Візантської католицької церкви в місті Мунгалл, штат Пенсільванія.

Світова академія русиньской культуры, на челі котрой стоить **Стівен Чеп** (і він є делегатом нашого конгресу), зістає і надале найбільшым спонсором культурной і освітньої роботи Русинів європейской домовини. Академія підтримує веб-

сторінкы в Северній Америці і в Словачії, а тыж організує каждорічну штіпендію Торонтської універзиты про ученых з Европы, котры роблять над темами, звязаныма з Русинами. Академія спонзує і дві премії: **Премію Александра Духновича за русиньску літературу** і **Премію за визначне діло про Русинів**. Недавно был створений Фонд Чепы при Торонтській універзиті, з якого ся уж фінанцовало виданя новых учебників і других матеріалів про русиньскы класы і части з нёго было фінанцоване виданя дватомного русиньско-російского словника Ігора Керчі, але і переробленого виданя орфографічного словника русиньского языка Василя Ябура і Анны Плішковой.

Найграндіознішым проєктом, спонзорованым **Фондом Стівена**

Чепы, є ілюстрована книжка **Народ нивыдкы**, видана з прекрасныма фаребныма ілюстраціями, котра была надрукована у видавательстві В. Падяка в Ужгороді. Книга вышла в чотырех редакціях розлічныма языками: українським (тираж 2 тисяч фалатків), англійським (в тіражі 4 тисяч фалатків), русиньським (5,5 тисяч книжок) і румуньським (3 тисяч книжок). До друку ся приправусе словенське і польське виданя. Окрем покриття фінанцій на публікацію, Фонд Стівена Чепы заплатив і експедиция книг до книжниць, владных інституцій і людем на Україні, в Словачії, Польщі, Мадярщині і в Румунії. **Народ нивыдкы** є нелем далшов історічний публікацій, але ставить акцент на важный концептуалный постулат, а то такой, же Русины не суть малов меншинов, котра жыє в єдній конкретній країні, але же їх сполочнов домовинов є Карпатська Русь, історічна територія, котра загортать до себе Лемківську Русь в Польщі, Пряшівську Русь в Словачії, Підкарпатську Русь на Україні і Марамороську Русь в Румунії. Русины емігрували з розлічных частей Карпатської Руси і внаслідку той міграції ся сформували до комуніт, котры ся згрупували в обществах у Войводині, в Чеській републіці і Северній Америці. При навчаню в школах треба ясно усвідомлювати собі і популяризувати якраз того шыроке розуміння русиньской історії і культуры.

Русиньскы організації в Северній Америці ся взаємно стрічають і роблять. Не марнять час у взаємных атаках і спорах, ведно роблять вшытко можливе, жебы припомочі розвитку русиньской культуры, освіти і науки нашой сполочной отчужнины – історіч-ной Карпатської Руси.



• Книга є тогды хосенна, кідь не стоить десь на полічці, але є в руках людей, котры ю потім і прочитають. З таким заміром ся румуньська верзія книжки **Народ нивыдкы...** роздавала Русинам Румунії почас „визяздового засіданя“ делегатів 9. Світового конгресу Русинів і 3. Світового форуму русиньской молодежи 22. юна 2007 до штирех русиньскых сел области Мараморош. В центрі міджі активістами є знамый научный працівник і педагог із Ягелоньской універзиты в Польску – Др. Олена Дуць-Файфер (друга справа). Фотка: А. З.

• **На першій сторінці обалкы:** Петро Трохановський-Мурянка – то наісто уж ікона сучасной Лемковини.

• **На другій сторінці обалкы:** В рамках 1. русиньского конкурзу у декламаторьскім уменю А. Духновича в Ужгороді 2007 року успішно выступили члены Сасівской русиньской недільной школы під веджінєм учителя Богдана Лакатоша з гров А. Духновича „Добродитель превышает богатство“. На сцені: (зліва) Богдана Плоскіна, Владислав Лявинець і Сніжана Гебеш.

• **На третій сторінці обалкы:** Визнамный церковный і освітний діятель, єпископ Грекокатолицької єпархії з центром у Пряшові – Ян Валій (22. 9. 1837 – 19. 11. 1911), якого 170-річчя ославлюєме того року.

• **На четвертій сторінці обалкы:** Єдна з деревяных хыжок родини Піпашовых у русиньскім селі Тиса в Румуньску, котра є з комплексу їх домашнього музею, котрый делегаты 9. Світового конгресу Русинів вирішили помочі переіменити на офіціалный Народный музей Марамороша. Фотка: А. З.

КУЛЬТУРНО-ХРИСТІАНСЬКИЙ ЧАСОПИС видавать **Русин і Народны новинки** за помочі Міністерства культуры СР. Купити го мож і передплатити в редакції на адресі: **Rusín, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR.** Телефон: **051/772 56 29.** Передплатне на рік 120 корун, до сусідніх штатів: 350 корун, до ост. штатів 24 америцкых долларів, І. класов – 29 долларів. Шефредактор: **Мгр. Александер Зозуляк**, редакторкы: **ПгДр. Кветослава Копорова**, **ПгДр. Марія Мальцовська**, языкова редакторка: **ПгДр. Анна Плішкова**, **ПгД.** Друкує: **Тіаіагеї Kušnir** в Пряшові. Реістрацне чісло: **MK SR 418/91. MİC 49 589.** Адреса часопису на інтернеті: **www.rusynacademy.sk**, e-mail: **rusyn@stonline.sk.** Выдане в августі 2007 р.



